

SKATT PÅ PENSJONSINNTEKTER

-særlig om kildeskatt ved flytting over landegrenser.

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 575
Leveringsfrist: 25 november

Til sammen 17854 ord

24.11.2009

Innholdsfortegnelse

<u>INNHALDSFORTEGNELSE</u>	<u>I</u>
<u>1 INNLEDNING.....</u>	<u>1</u>
1.1 Problemstillinger	1
1.2 Oversikt over avhandlingen.....	3
1.3 Historikk/Bakgrunn	7
1.4 Kildebruk/Metode	7
<u>2 GJELDENE RETT OM SKATT PÅ PENSJON</u>	<u>9</u>
2.1 Skattesubjekt.....	10
2.1.1 Tilordning	11
2.1.2 Begrepet pensjonist.....	12
2.2 Bosatt i Norge - alminnelig skatteplikt § 2-1	12
2.2.1 Innflytting - Etablering av skattemessig bosted	13
2.2.2 Utflytting - Opphør av skattemessig bosted.....	15
2.3 Ikke bosatt - Begrenset skatteplikt § 2-3	17
2.4 Bosetning i henhold til folketrygdloven	18
2.4.1 Pliktig medlemskap	20
2.4.2 Frivillig medlemskap	21
<u>3 PENSJON</u>	<u>22</u>
3.1 §5-1.....	23
3.1.1 Begrepet pensjon	25
3.1.2 Grensdragning for pensjon og annen inntekt	26

3.2	fradrag	28
3.2.1	Fradrag for pensjon i Norge	29
3.3	§ 12-2.....	30
<u>4</u>	<u>NÆRMERE OM HVILKE YTELSE</u>	
	<u>SOM OMFATTES AV PENSJONSBEGREPET</u>	
	<u>32</u>	
4.1	Pensjon etter folketrygden.....	33
4.2	Offentlig tjenestepensjon	35
4.3	Privat tjenestepensjon	35
4.4	Individuelle pensjonsordninger.....	36
4.5	Pensjon over drift	37
4.6	Pensjon i form av vederlag ved salg av virksomhet.....	37
4.7	Livrenter (i arbeidsforhold).....	37
4.8	Pensjoner i utenlandsk pensjonsordning.....	39
<u>5</u>	<u>HVA BEGREPET INNTEKT I § 2-3 OMFATTER, I FORHOLD TIL § 5-1.....</u>	<u>39</u>
5.1	Arbeid	41
5.2	Virksomhet	42
5.3	Kapitalinntekter.....	42
<u>6</u>	<u>§2-3(4)</u>	<u>45</u>
6.1	Hensyn	45
6.2	Personkrets, og ytelser som omfattes av pensjonsbegrepet	47

<u>7</u>	<u>INNVINNING OG TIDFESTING.....</u>	<u>50</u>
7.1	Innvinning	51
7.2	Tidfesting.....	52
<u>8</u>	<u>SKATTEAVTALER.....</u>	<u>53</u>
8.1	Dobbeltbeskatning	53
8.2	Forebyggelse av dobbeltbeskatning i intern rett.....	54
8.3	Avtalenes gjennomføring og rekkevidde i intern rett.....	55
8.4	Skatteavtalenes Virkeområde/bosted.....	57
8.4.1	Hvilke skattesubjekter avtalen gjelder for	57
8.4.2	Hvilket geografisk område som omfattes	59
8.4.3	Hvilke skatter avtalen gjelder	59
8.5	Motvirkning i av dobbeltbeskatning i avtalen	60
<u>9</u>	<u>EØS</u>	<u>62</u>
9.1	EØS utforming og gjennomføring i internretten	63
9.2	EØS avtalens forbud mot diskriminering	63
9.3	Aktualitet for pensjoner	64
	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>67</u>

1 Innledning

1.1 Problemstillinger

I denne oppgaven vil jeg ta opp skattespørsmål knyttet til pensjon, med særlig henblikk på utflytningssituasjoner.

Jeg vil gi en oversikt over reglene om inntektsskatt på pensjoner og pensjonister, gitt i lov av 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (sktl.). Dette innebærer å gi en fremstilling av de vanlige beskatningsreglene for pensjon, med særlig henblikk på fastsettelse av alminnelig inntekt, og personinntektsfastsettelsen, som følger av § 5-1 og 12-2.flg.

Jeg gir også en oversikt over regelverket for pensjonistbeskatning når et skattesubjekt flytter inn eller ut av landet. Grunnen til at jeg gjennomgår disse reglene er at det er gitt nye regler i skattelovens § 2-3 fjerde ledd, om skatt på pensjoner med kilde fra Norge. De nye reglene trer i kraft fra og med 2010. Regelen vil ramme de pensjonister som har flyttet ut av landet, og regelen gjelder både for nordmenn, og personer som aldri har vært fullt skattepliktige til Norge.

Jeg vil gå nærmere inn på ulike grense- eller tolkningsspørsmål som kan oppstå, eller følge av inn og utflytting, samt reglenes legislative begrunnelse, med særlig fokus på kildebeskatning.

Jeg skal videre se på om pensjonsinntektene er definert og avgrenset likt i § 2-3 fjerde ledd og ellers i internretten, herunder om lovgiver har hatt til hensikt å fange opp alle pensjoner som omfattes i internretten, i den nye kildebeskatningshjemmelen.

På denne bakgrunn har jeg funnet det interessant å se nærmere på hvilken personkrets som omfattes av den nye kildebeskatningshjemmelen, og hvilke ytelser som regnes for å være pensjon i de ulike sammenhengene.

Jeg vil vise at de hensyn bestemmelsens nye fjerde ledd har som formål å ivareta, har mange likheter til de hensyn som begrunner den generelle kildebeskatningshjemmel i § 2-3. I tillegg til disse hensyn, så er kildebeskatning for pensjoner også begrunnet i hensynet om at det ofte er gitt kredit ved sparing med pensjonsformål. Derfor vil jeg også gjennomgå kort for sammenhengen mellom fradragsreglene for pensjoner i Norsk rett, og innføringen av kildebeskatningen.

Folketrygdens regler vil ikke være sammenfallende om skattelovens regler i ethvert tilfelle. Reglene vil for eksempel ikke alltid være egnet til å ramme samme personkrets.

Det kan tenkes at skattesubjekt har rett til pensjon fra Norge uten at de rammes av § 2-3 fjerde ledd. Jeg vil derfor i denne oppgaven behandle hvem som omfattes av loven om folketrygd av 28. februar 1997 nr 19 (ftrl.), og kan utlede rettigheter og plikter av loven, for å gi en fremstilling av hvilke fysiske personer som kan få rett til visse pensjonsytelser, og plikt til å betale trygdeavgift. Dette vil kunne danne bakgrunn for hvilke skatteyttere som kan tenkes å bli skattepliktige etter § 2-3 fjerde ledd.

For å kunne avklare omfanget av en pensjonist sine endelige rettigheter og plikter ved utflytting er det nødvendig å gi en fremstilling av de internasjonale reglene som vil være av betydning for en pensjonist som flytter ut av riket. Norge kan ha frasagt seg retten til å skatte pensjoner ved skatteavtale. Ved innførsel av den nye kildebeskatningshjemmelen så kan det også oppstå dobbeltbeskatningssituasjoner for pensjonister. Jeg skal i denne

oppgaven redegjøre for hva dobbeltbeskatning innebærer, og hvordan dette avhjelpes i internretten, og i folkeretten ved skatteavtaler.

Jeg vil avslutningsvis gi en kort fremstilling for EØS avtalens betydning for pensjonisters pensjoner ved utflytning, og hvilke virkninger EØS avtalen kan ha for skatt på pensjon.

Jeg vil her avgrense oppgaven mot andre folkerettslige avtaler, slik som den europeiske menneskerettighetskonvensjon. Overgangsregler ved innføring av 5-1 går jeg heller ikke inn på i denne oppgaven.

Jeg kommer gjennomgående til å bruke begrepet pensjonist i oppgaven, dette er ikke noe skatterettslig begrep, jeg bruker det kun som betegnelse på enhver person som mottar pensjonsytelser etter loven. Jeg kommer også i oppgaven til å bruke begrepet kildeskatt. Kildeskatt er den skatt som en person betaler til den staten der inntekten kommer fra. Kildeskatt på pensjon betyr altså at pensjon fra Norge, som sendes til folk som har flyttet permanent ut av landet, blir skattlagt i riket.

1.2 Oversikt over avhandlingen

Oppgaven er bygget opp på følgende måte. I kapittel 2 vil jeg forklare bakgrunnen for å kunne legge skatt på pensjon.

For å kunne redegjøre for gjeldende rett om skatt på pensjon, så må jeg først gjøre rede for de fysiske personer som vil være aktuelle som skattesubjekt, dette gjør jeg i kap. 2.1 Vi har et begrep pensjon i loven, vi har ikke et begrep pensjonist., kun en funksjon av ytelsen. Dermed vil jeg i pkt 2.2 og 2.3 redegjøre for tilordningsreglene som gjelder, og for hvilke skattesubjekt som faller inn under pensjonistbegrepet.

Internrettslig bygger skatteloven på en sontring mellom alminnelig og begrenset skatteplikt, jf §§ 2-1 og 2-3. Disse fastslår hvilken tilknytning til Norge som er krevd av pensjonister for at inntektsposter kan skattlegges her. Jeg skal redegjøre for den alminnelige skatteplikt i kap 2.2, og begrenset skatteplikt i kap 2.3.

Ved alminnelig skatteplikt vil man være skattepliktig for alle typer pensjoner, dette følger av at globalinntektsprinsippet gjelder i Norge, bosted i skattelovens forstand vil definere omfanget av denne skatteplikten. For å kunne trekke en grense for når bosted oppstår eller avsluttes redegjør jeg for innflytting under kapittel 2.2.1 og utflytting under 2.2.2

En grunnforutsetning for å få pensjonsytelser i form av pensjon fra folketrygden er at vedkommende er medlem av folketrygden. Derfor skal jeg i avhandlingen gi en kort fremstilling av hvilke fysiske personer som omfattes av folketrygdens regelverk, og kan oppebære rettigheter og plikter etter folketrygdloven i kap 2.4. Herunder det pliktige grunnlaget for medlemskap som følger av ftrl. § 2-1, og det frivillige medlemskapet for personer som bor utenfor Norge følger av ftrl. § 2-8 i henholdsvis pkt 2.4.1, og 2.4.2.

Reglene om begrenset skatteplikt i § 2-3 vil være av særlig betydning for skattesubjekt som har flyttet ut og fortsatt oppebærer inntekter fra Norge. Konsekvensen av at man har begrenset skatteplikt til Norge, er at man skattlegges i inntekt som har kilde i Norge. Dette redegjør jeg for i pkt 2.3.

For å kunne dekke pensjonist temaet tilstrekkelig er det nødvendig å gi en kort fremstilling av skattereglene generelt i internretten derfor vil jeg i kap 3 gi en fremstilling av hovedreglene for skatteplikt, jf § 5-1.

Av bestemmelsen fremgår det at enhver pensjon, føderåd og livrente, anses for å være skattepliktig inntekt. Inntektsskatt utlignes i to former, skatt på alminnelig inntekt og i form av skatt på personinntekt, disse vil jeg redegjøre for i pkt. 3.1 og 3.3.

Begrepet pensjon er ikke definert i skatteloven. Pensjon er et vidt begrep, men det har sin avgrensning. For å kunne gi en fremstilling i oppgaven her over hvem som rammes av den nye regelen i § 2-3 fjerde ledd, vil det være nødvendig å kartlegge hvilke ytelser som vil falle inn under begrepet pensjon og hvordan det avgrenses, dette gjør jeg i kap 3.1.

Det er ikke adgang til å kreve fradrag for utgifter i personinntekten, men vanlige regler gjelder om fradragsrett i alminnelig inntekt, herunder pensjon. Den skattekreditten som skatteyttere kan oppnå på denne måten er delvis foranledningen for de nye reglene i § 2-3 fjerde ledd. Jeg går derfor kort gjennom reglene om fradrag for pensjonssparing for private pensjonsspareordninger i kap. 3.2.

Mye tyder på at begrepet pensjon i lovens § 12-2 er tilsiktet å være lik som i § 2-3 fjerde ledd. Jeg vil redegjøre for § 12-2 i kap 3.3.

Jeg går imidlertid ikke inn på sktl. kap. 17, jf. § 17-1, om skattebegrensningsregelen for pensjonister i oppgaven her

Jeg vil i kap 4 redegjøre for ytelser som utvilsomt omfattes av begrepet pensjon, til ytelser som ligger i yttergrensene av begrepet pensjon.

Pensjonsytelser faller i flere grupper, de kan grupperes avhengig av hvordan de er finansiert. Den finansieres gjennom skatter og avgifter i trygden, andre pensjonsordninger, som tjenestepensjoner og individuelle pensjonsordninger, finansiert ved premier, som er former for spare-og forsikringsordninger. Bak pensjonsbegrepet ligger en forestilling om at en pensjon skal være erstatning for tap av arbeidsinntekt, og dermed er det naturlig at den er videre finansiert av inntekten. Dette poenget styrkes ved at for de pensjoner som ligger i ytterkanten av begrepet pensjon, vil tilknytningen til arbeidsinntekter ofte kunne være mer fjern.

I kap 5 vil jeg gi en kort fremstilling av de regler som generelt gjelder om begrenset skatteplikt som følger av § 2-3, samt deres legislative begrunnelse. Her vil jeg forklare at reglene som utledes av § 2-3 som helhet, vil danne tolkningsbakgrunn for reglene som følger av bestemmelsens nye fjerde ledd. Derfor vil disse reglene i særlig grad ha betydning i min sammenheng.

I kap 6 vil jeg gå inn på de nye reglene i § 2-3 fjerde ledd, der det innføres kildeskatt på pensjoner med kilde i Norge. Herunder formålet ved bestemmelsene, de hensyn som er forsøkt varetatt, og personkretsen som rammes av bestemmelsen.

I kap 7 redegjør jeg kort for reglene om innvinning og tidfesting, da dette vil være aktuelt for alle slags inntekter ved skatt.

Til slutt vil jeg gi en oversikt over enkelte av de internasjonale reglene som vil være av avgjørende betydning for å fastsette en pensjonist sine definitive rettigheter og plikter ved utflytning, ved siden av de interne reglene, i kap 8 og 9.

Ved innføringen av de nye kildebeskatningsreglene for pensjoner, så vil folkeretten ofte kunne være av avgjørende karakter for om det skal foreligge skatteplikt til Norge for pensjoner ved utflytning. Med den nye kildebeskatningshjemmelen for pensjoner, vil det kunne dukke opp en del vanskelige avgrensningsspørsmål, og tokningsspørsmål i ulike sammenhenger, slik som hvilket land det skal skattes til, dersom en pensjonist regnes for å være bosatt i to land..

Derfor skal jeg redegjøre for dobbeltbeskatningsproblemet, hva det innebærer, og hvordan dobbeltbeskatning løses i intern rett i pkt 8.1., og hvordan dette løses i skatteavtaler i pkt 8.3. Norge kan også ved skatteavtalene ha frasagt seg retten til å skatte inntekter, dette vil påvirke de pensjoner som kan skattes av § 2-3 fjerde ledd. Derfor vil jeg gi en fremstilling av hvem som omfattes av avtalene i pkt 8.2, og avtalenes gjennomføring og rekkevidde i internretten i pkt 8.4.

1.3 Historikk/Bakgrunn

Pensjon, føderåd, livrente og lignende utbetalinger var etter tidligere regler skattepliktige for den som var bosatt i Norge etter skatteloven. Tidligere var rettsbildet slik at dersom vilkårene for å være utflyttet etter det femte året var innfridd, så hadde Norge etter fem år ingen hjemmel for å kildebeskatte pensjon, føderåd, livrente og lignende utbetalinger.

Da det i dag er blitt vanlig for pensjonister å flytte utenlands, vil virkningene av manglende hjemmel for kildebeskatning medføre økende tap for den norske stat.

Tidligere så var det tapsfare ved å gi skattekreditt i Norge før utflytning, når skatteytelsen var skattemoden. Norge ville dermed aldri få tilbake sin skattekredit, som var gitt ved fradrag, dersom dette ble skattet i et annet land, i motsetning til om pensjonisten er bosatt i Norge. Dette ville bidra til en uthuling av skattesystemet. Se eget kapittel om § 2-3 fjerde ledd for utredning på dette punkt.

Med den nye regelen om kildebeskatning i § 2-3 fjerde ledd endres dette. Den nye lovendringen går ut på at pensjonister som flytter ut av Norge skal fortsette å betale skatt til Norge etter utflytting, av pensjon opptjent i Norge.

Jeg skal i fremstillingen under gi en oversikt over endringene det nye leddet i bestemmelsen medfører.

1.4 Kildebruk/Metode

For norske skattytere gjelder de norske internrettslige skatteregler, og disse må anvendes ved hjelp av den alminnelige norske juridiske metode.

Jeg vil derfor i hovedsak drøfte skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14. Legalitetsprinsippet gjelder i skatteretten, lovens ordlyd er derfor det viktigste utgangspunktet for å kartlegge gjeldende rett. Loven er av fragmentarisk karakter, for å finne gjeldende rett, må man derfor se hen til flere bestemmelser i loven.

Lovforarbeider tillegges ofte stor betydning på skatterettens område. Skattelovens hjemmel for kildebeskatning i § 2-3 fjerde ledd er helt ny, og det er derfor ikke opparbeidet rettspraksis på området. Rettsreglenes innhold må derfor i første omgang søkes løst i lovens ordlyd og forarbeider, og også lovens formål.

Begreper som man er kjent med fra privatretten kan ikke i alle tilfeller overføres til skatteretten direkte. En slik bruk kan i mange tilfeller føre til at fordeler ikke blir beskattet, på tross av lovgivers mening. Utgangspunktet er at ord og uttrykk skal gis samme innhold og skatterettslig sammenheng som de har i privatretten, men begrep kan også være relasjonsbestemte. I denne oppgaven finner jeg det nødvendig å presisere enkelte ord og uttrykk som er av betydning for oppgaven.

På skatterettens område er det et stort omfang av Høyesterettspraksis. Det foreligger et stort antall dommer som omhandler mange av de små spørsmål som skatteretten omfatter. Mange av de eldre dommene vil fortsatt være relevante da mange av lovendringene som er gjort er kodifisering av den praksis som har blitt utviklet.

Administrative uttalelser blir tillagt stor vekt i skatteretten. Den jeg skal fokusere mest på i denne oppgaven er lignings ABC. Det er en håndbok som utgis årlig av skattedirektoratet, og som hovedsakelig rettes mot ligningsetaten. Innholdet gir uttrykk for skattedirektoratets fortolkning av de foreliggende rettskilder. Lignings ABC har slik rettskildemessig vekt som følger av administrative uttalelser ellers.¹

¹ Zimmer (2005) s. 56

Skattemyndighetene har i enkelte tilfeller anledning til å foreta en ”gjennomskjæring”. Det innebærer at man ser på hva som er sakens realitet fremfor for hva som fremstår som formelt korrekt. Den ulovfestede gjennomskjæringsregelen vil ikke bli omhandlet i denne oppgave.

Spesielt for tema i denne oppgaven er at en skatteyder vil kunne bli skattepliktig for pensjoner, både i Norge, og i utlandet. Skatteavtaler vil derfor være en relevant rettskildefaktor for oppgaven min. Den konkrete skatteavtale kan ha regler som fraviker fra Mønsteravtalen. Disse bestemmelsene faller imidlertid utenom oppgaven her. Denne oppgaven vil kun omfatte skatteregler i norsk intern rett, fra et norsk perspektiv, og OECDs Mønsteravtale, og EØS avtalen.

Skatteplikt for juridiske personer omfattes ikke av oppgavens tema. Det ligger i oppgavens natur at begrepet pensjonist ikke omfatter juridiske personer, jeg vil avgrense oppgaven på dette punkt. Reglene på dette området reiser andre problemstillinger, og en drøftelse av disse fortjener en studie i seg selv. Med ”person” forstås derfor i oppgaven her enhver fysisk person.

.

Når det gjelder bosted etter skatteloven, er det som hovedregel også slik at det er de som følger de vanlige bostedsregler som blir berørt. Eventuelle spesialregler med hensyn til bosted, for eksempel for utenriktjenestemenn, jfr. sktl. § 2-1, åttende ledd, og sjøfolk ol. Faller utenom i denne oppgaven.

Andre avgrensninger vil jeg behandle fortløpende i oppgaven.

2 Gjeldende rett om skatt på pensjon

For at Norge skal ha beskatningsrett på en inntektspost, må man ha internrettslig hjemmel for å skatte inntektsposten, dette følger av legalitetsprinsippet. Norge må i tillegg ikke ha gitt avkall på beskatningsretten ved skatteavtale.² Dette skriver jeg mer om under kap. 8 om skatteavtaler.

Skatteloven bygger på en sontring mellom alminnelig og begrenset skatteplikt, jf §§ 2-1 og 2-3. Dette innebærer at reglene om skattepliktens omfang er forskjellige for skatteyttere som er bosatt/hjemmehørende i Norge, og de som ikke er det. Bosetningsreglene vil også ha betydning ved anvendelse av skatteavtalene, se nedenfor i kap 8 for mer om dette.

Nedenfor skal jeg redegjøre for hvem som er skattesubjekt etter norsk rett i 2.1, og deretter skal jeg redegjøre for den alminnelige skatteplikt i kap 2.2, og begrenset skatteplikt i kap 2.3.

2.1 Skattesubjekt

Fysiske personer som er bosatt i Norge, er fullt skattepliktige for all inntekt og formue her i riket, jf § 2-1 første ledd og første ledd litra a. Som skattesubjekt regnes også juridiske personer, jf § 2-2 første ledd. Typisk aksjeselskap, jf § 2-2 første ledd a. Disse går jeg ikke videre inn på i oppgaven her, da pensjon som hovedregel vil bli uaktuelt for dem.

Enhver fysisk person er i utgangspunktet skattesubjekt i lovens forstand. Hovedregelen er at for å anse en fordel for å være skattepliktig, eller en kostnad fradragsberettiget i et aktuelt år, så må vilkårene loven oppstiller være oppfylt hos ett og samme skattesubjekt³. Et skattesubjekt er dermed en beregningsenhet for skatten.

² Zimmer (2009) s.121

³ Zimmer (2005) s. 95

Utgangspunktet er at et individ er et skattesubjekt, men i enkelte tilfeller blir to eller flere individer sett på som skattesubjekt. Det vil være tilfellet for ektefeller, som liknes sammen, men likevel oppfattes de som to selvstendige skattesubjekt jf § 2-10. Foreldre og barn liknes også sammen, jf. § 2-14. Ved dødsfall lignes boet eller arving som har overtatt boet udelt, for sin egen og avdødes samlede inntekt, jf § 2-15. Særreglene for dette skal jeg ikke gå nærmere inn på her.

Konsekvenser av at skattesubjektene liknes sammen, er at transaksjoner dem imellom ikke vil være skattepliktige, jf § 9-2 annet ledd d. Dette går jeg ikke videre inn på i oppgaven her.

2.1.1 Tilordning

Hovedregelen om tilordning er at inntekter skal skattlegges hos et skattesubjekt. Reglene om tilordning er hjemlet i de enkelte skattelovsregler. ”Det subjekt som etter det underliggende forhold (privatretslig, trygderettslig osv.) er den berettigede, skal tilordnes inntekten.”⁴ Tilsvarende gjelder for fradrag.

For pensjoner vil den tilordnede være det skattesubjekt som har opparbeidet seg pensjonsrettigheter⁵, herunder pensjonisten. Ved pensjon som er avledet av avhendelse av virksomhet, så vil det være eieren av gjenstanden som kan inntektsbeskattes. Tilordningsreglene er som regel ikke et omtvistet tema. Jeg skal derfor ikke gå nærmere inn på dette her.

Begrepet pensjonist brukes ikke i lovverket, og man kan ikke utlede hvilke personer som vil falle inn under betegnelsen gjennom lovverket. Derfor vil jeg nedenfor gi en redegjørelse for hvilke personer som kan regnes for å være pensjonist.

⁴ Zimmer (2005) s. 104

⁵ Lignings ABC 2009 om pensjoner – allment pkt.4

2.1.2 Begrepet pensjonist

Begrepet pensjonist vil være et samlebegrep på den personkretsen som rammes av de nye kildebeskatningsreglene i sktl. § 2-3 fjerde ledd. Derfor vil jeg gi en kort fremstilling om hvilke skattesubjekter som faller inn under begrepet pensjonist.

Begrepet pensjonist er ikke definert i ordlyden, men kan utledes av lovens pensjonsbegrep, jf. ”person” i § 2-3(1). For pensjoner vil den tilordnede være det skattesubjekt som har opparbeidet seg pensjonsrettigheter, i form av pensjon fra folketrygden eller andre pensjonsordninger i offentlig eller privat sektor.⁶ Ved pensjon som er avledet av avhendelse av virksomhet, så vil det være eieren av gjenstanden som kan inntektsbeskattes.

Alle personer som er bosatt her i Norge har som regel rett til alderspensjon. Se utredning om folketrygdens bostedsbegrep i pkt. 2.4. I tillegg må man ha opparbeidet seg rettigheter for pensjon etter trygden, ved reglene om medlemskap som beskrevet i pkt 2.4 sammenholdt med reglene om pensjon i kap.3.

2.2 Bosatt i Norge - alminnelig skatteplikt § 2-1

Alminnelig skatteplikt har enhver fysisk person som er bosatt i riket, jf sktl.§ 2-1 første ledd. Med alminnelig skatteplikt menes all formue og inntekt, uavhengig av hvor i verden de er opptjent, jf. Sktl. §2-1 niende ledd. Dette kalles globalinntektsprinsippet, og gir hjemstaten beskatningsrett.

”Riket” omfatter hele det norske territorium, jeg vil ikke gå nærmere inn på særregler for disse områder. Jeg vil her også avgrense oppgaven mot formuesbegrepet.

⁶ Lignings ABC 2009 om pensjoner – allment pkt.4

Hovedvilkåret for alminnelig skatteplikt er bosted i riket. Om en person først har oppfylt vilkårene for å være bosatt ved innflytning, vil bostedstilknytningen etter internretten bare opphøre når vilkårene for reglene om utflytning er oppfylt. Se utredning om dette nedenfor.

I skatteloven vil den sentrale bestemmelsen som regulerer det kommunale skattested for skattesubjekt være § 3-1. Bestemmelsen fastslår at skatt av formue og inntekt er skattepliktig til den kommunen hvor vedkommende er bosatt, jf. § 3-1 første ledd.

Annet ledd definerer hvilken kommune som er skattyterens bostedskommune og skattestedet for personlig skattyter som ikke var bosatt i Norge pr 1. november i året forut for inntektsåret.

Femte ledd presiserer at personlige skatteyttere skal anses som bosatt der de har sitt hjem, også ved lengre fravær. Som hovedregel skal en person anses som bosatt der han har sin ”overveiende døgnhvile”.⁷ Dette vil være et subjektivt vilkår, som må være oppfylt i hvert enkelt tilfelle. I skatteavtalene har vi et tilsvarende subjektivt vilkår, da en persons bosted skal være i det landet der vedkommende har sentrum for sine livsinteresser, se mer om dette under kapittel 8 om skatteavtaler.

I det følgende redegjør jeg bare for det skattemessige bostedsbegrep. Bosted i skattelovens forstand etableres ved innflytting etter 2-1 annet ledd, og bosted kan opphøre ved utflytting/emigrasjon, jf § 2-1 tredje ledd. Reglene for innflytting og utflytting er forskjellige, derfor redegjør jeg for innflytting under kapittel 2.2.1 og utflytting under 2.2.2

2.2.1 Innflytting - Etablering av skattemessig bosted

⁷ F19.11.1999 nr. 1158

En skattyter skal anses for å være bosatt i Norge, hvis vedkommende oppholder seg i Norge i mer enn 183 dager i en tolv måneders periode, jf. sktl § 2-1(2) litra a. Midlertidig opphold i Norge utover 183 dager i enhver 12 måneders periode likestilles med bosetning. Selv om loven ikke krever at hensikten ved innflytting er å etablere fast opphold, eller permanent bosetning, ansees man likevel for å være bosatt dersom disse vilkårene er oppfylt. Det er verken krav om at oppholdet skal være sammenhengende, eller innenfor et inntektsår. Reglene innebærer at opphold i to kalenderår kan regnes sammen.

Vilkårene om bosted ble vedtatt ved lov av 6. juni 2003 nr. 36⁸. Og representerer en grunnleggende endring. Formålet ved lovendringen var å få klarere regler. De nye internrettslige reglene er lagt nært opp til skatteavtalenes tolkning av bosted.⁹ I skatteavtalene så skal en persons bosted være i det landet der vedkommende har sentrum for sine livsinteresser, se mer om dette i kapittel 8 om skatteavtaler.

Hvor det foreligger skatteavtale og skattyteren anses bosatt både i Norge og i vedkommende utland etter landenes interne rett, vil skatteavtalens regel være avgjørende for hvor vedkommende skal anses bosatt. De nye reglene i skatteloven har altså underordnet betydning i forhold til land som Norge har skatteavtale med. Se nærmere utredning om dette i kapittel 8 om skatteavtalene.

Dersom et skattesubjekt har flyttet til Norge, vil pensjoner som en person bosatt i Norge mottar fra utlandet, være skattepliktig etter vanlige regler om alminnelig skatteplikt. Denne regelen vil gjelde for alle inntekter opptjent i utlandet, dersom bostedsvilkårene er oppfylt. Dette følger av globalinntektsprinsippet. Med mindre Norge gjennom skatteavtale har frasagt seg retten til å skattlegge inntektsposten, se utredning om dette under kapittel 8 om skatteavtalene.

⁸ I kraft fra 2004.

⁹ Ot. Prp. Nr. 42 (2002-2003)

2.2.2 Utflytting - Opphør av skattemessig bosted

Skattelovens § 2-1 tredje ledd regulerer opphør av skattemessig bosted i riket. Loven skiller mellom situasjoner der skattyter har vært bosatt i riket i mindre enn ti år, og hvor skattyter har vært bosatt i riket i minst ti år.

For skatteformål formuleres utflytting i praksis som det motsatte av innflytting. En persons skattemessige bosted i Norge opphører når vedkommende tar fast opphold i utlandet, og har til hensikt å bli der ikke bare midlertidig (varig opphold i utlandet/emigrasjon). Hensikt om å ta varig opphold i utlandet foreligger når vedkommende har brutt sin faste tilknytning til Norge.¹⁰ Disse vilkår er liknende med vilkåret som følger etter mønsteravtalen, herunder vilkåret om ”sentrum for livsinteresser”, se mer om dette under i kap 8 om skatteavtaler.

For en person som har vært bosatt i Norge mindre enn ti år før det inntektsåret vedkommende tar fast opphold i utlandet, så opphører skattemessig bosted i riket i det inntektsåret der samtlige av vilkårene etter sktl. § 2-1 tredje ledd litra a er oppfylt.¹¹

Oppstart av emigrasjon starter ved utflytning, og er fullført når de følgende vilkårene for emigrasjon er oppfylt:

- 1) Vedkommende må ha tatt fast opphold i utlandet,
- 2) han/hun må ikke oppholde seg i Norge mer enn 61 dager i inntektsåret, og
- 3) han/hun, eller hans nærstående må ikke disponere bolig i riket, og i de tre neste årene etter emigrasjon, jf. § 2-1 tredje ledd.

Begrepet bolig defineres i sktl. § 2-1 sjette ledd. Jeg avgrenser oppgaven her til utredning om boligbegrepet. Det blir for omfattende, og faller utenfor oppgavens ramme.

¹⁰ Ot.prp. nr. 42 (2002-2003) Om lov om endringer i skatteloven m.m.

¹¹ Ot. prp. nr. 42 (2002-2003) s. 46

Vilkåret om opphold i Norge refererer seg til inntektsåret og ikke enhver tolv månedersperiode¹², slik det er ved innflytting. Betydningen av denne regelen vil være at hele året må skattes som om skattesubjektet er utflyttet, uansett når på året vedkommende har utflyttet.

Har skattesubjektet bodd i Norge i ti år, eller mer før det inntektsåret han/hun tar fast opphold i utlandet, vil skattemessig bosted i riket først opphøre etter utløpet av det tredje inntektsåret etter det inntektsåret skattesubjektet tok fast opphold i utlandet, jf. sktl. § 2-1 tredje ledd litra b. Et skattesubjekt ansees dermed for å være skattemessig bosatt i Norge etter norsk internrett i utreiseåret, og i de tre etterfølgende årene, selv om vedkommende har tatt fast opphold i utlandet og ikke disponerer bolig eller oppholder seg i riket.

Opphør av bosted i riket vil alltid regnes å ha skjedd fra et årsskifte, jf § 2-1 tredje ledd litra b.

For ektefeller og barn beregnes tiden som bosatt særskilt for hver av dem.¹³

Dersom vilkårene for utflytting er innfridd, og de tre årene er gått, kan skattesubjektet ikke lenger anses som bosatt i Norge. Skattesubjektets skatteplikt som henger sammen med landet i kraft av bosted, faller dermed bort. Vedkommende skattesubjekt kan fortsatt fritt kjøpe seg bolig i Norge, og oppholde seg inntil 183 dager i Norge i enhver tolv måneders periode, eller 270 dager totalt i en treårsperiode. Uten at full skatteplikt gjenoppstår, jf. § 2-1 sjette ledd. Skattesubjektet kan likevel være begrenset skattepliktig, se mer om dette under kapittel 2.3.

Hvis utflytter har til hensikt å komme tilbake, så vil skatteyter ikke bli ansett for å være utflyttet, selv om de nevnte reglene ovenfor er oppfylt, skattesubjektet blir med andre ord

¹² Lovkommentar for § 2-1

¹³ Lignings ABC (2009) s.1160

ikke tvangsutflyttet. Derfor vil det være skattyters hensikt som vil være avgjørende for om vedkommende kan anses for å være utflyttet."

Momenter som vil tale mot å anse skattyteren som emigrert vil f.eks. være at vedkommende fortsatt disponerer fast bolig i Norge, at vedkommende beholder sin arbeidsmessige tilknytning til Norge, og at ektefelle og barn bor her.

Det er antatt at dersom skattyters hensikt er at oppholdet skal vare i mer enn fem år, kan oppholdet i hvert fall anses å være fast. Grensedragningen vil avhenge av en helhetsvurdering av den enkeltes situasjon i det konkrete tilfelle. I forarbeidene forutsettes det at det er skattyter selv som må godtgjøre at vilkårene for emigrasjon er oppfylt.¹⁴ Jeg skal ikke gå videre inn på spørsmålet om slik bevisbyrde i denne oppgaven.

Dersom en skattyter, som er bosatt i Norge etter norsk intern rett, også anses bosatt i en annen stat, etter vedkommende stats interne rett, vil det foreligge dobbelt bosetning. Skatteavtalene inneholder regler om hvor en skattyter i forhold til skatteavtalen skal anses bosatt i slike tilfeller.¹⁵ De norske reglene om bosetning er lagt tett opp til de internasjonale regler om bosetning, se mer om dette under. Se utredning om bosted i forhold til skatteavtaler i kap 8.

2.3 Ikke bosatt - Begrenset skatteplikt § 2-3

I det følgende skal jeg redegjøre for hovedregelen i § 2-3. Bestemmelsen vil være av særlig betydning for pensjonister som har flyttet ut.. For hvilke inntektsposter som skattlegges av § 2-3 generelt vil jeg henviser til utredning om dette i kapittel 5.

¹⁴ Ot. prp. nr. 42 (2002-2003) s. 45-46.

¹⁵ Lignings ABC (2009) s.1161

Ved lov 6. mars 2009 nr. 14 er det innført et nytt fjerde ledd som gir hjemmel for å beskatte utbetalinger av visse pensjoner mv. til personer som ikke har skatteplikt til Norge etter § 2-1. Disse reglene trer i kraft fra og med inntektsåret 2010. Reglene som utledes av § 2-3 som helhet, vil danne bakgrunn for reglene som følger av bestemmelsens nye fjerde ledd. Forholdet mellom § 2-3 fjerde ledd og de øvrige reglene i § 2-3 redegjør jeg for under i kap 6.

De som har begrenset skatteplikt, er bare skattepliktig til Norge for inntekter som har en viss nærmere tilknytning til Norge, jf. § 2-3. Ved anvendelse av bestemmelsen må man grense nedad mot tilfellene der et skattesubjekt ikke ansees for å være skattepliktig til Norge.

I motsetning til skatteplikt på alminnelig grunnlag, så vil ikke retten være avhengig av tilknytningen bosetningen gir, det kan oppstå skatteplikt for inntekter som oppbæres etter utflytting, og som er foranlediget av opphold i Norge. Hva som er skattekilden, og ytelsens art vil derfor være av betydning for om det foreligger skatteplikt.

For pensjoners vedkommende, så har skattesubjektet skatteplikt uavhengig om det er skatt på pensjon fra norsk kilde, dersom kilden har en viss tilknytning til Norge, jf § 2-3. Det vanligste vil være personinntekt som har sin kilde i, eller som er opptjent i Norge¹⁶, men det er ikke nødvendig at jobb foranlediger skatteposten. Tidligere medlemskap i folketrygden kan ha gitt opparbeidede pensjonsrettigheter som trer i kraft selv om vedkommende ikke lenger er medlem, jf. ftrl. § 2-8. Se utredning om dette under kap. 2.4.

2.4 Bosetning i henhold til folketrygdloven

¹⁶ Liland (2002) s. 45

En grunnforutsetning for å få ytelser som pensjon fra folketrygden er at vedkommende er medlem av folketrygden, jf. lov av 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd (ftrl.).

Kildebeskatningsreglene i § 2-3 fjerde ledd tar sikte på å gi begrenset skatteplikt for enkelte typer pensjoner. Derfor er det nødvendig å gi en kort fremstilling av hvilke skattesubjekt som omfattes av regelverket, og kan oppebære pensjonsrettigheter etter ftrl.

Det er forskjell på reglene om bosted i trygdesammenheng, og reglene om bosted i skattemessig sammenheng. Reglene om bosted er ikke sammenfallende i trygdesammenheng og i skattemessig sammenheng i ethvert tilfelle. Når for eksempel et skattesubjekt ikke lenger har slik tilknytning til Norge som sktl. krever, så er skattesubjektet som hovedregel ikke lenger skatteplikt til Norge, men når medlemskap etter folketrygdloven opphører vil enkelte ytelser slik som pensjon bestå. Det er en god illustrasjon for at det er mulig å ikke være skattepliktig til Norge, men samtidig ha rettigheter etter folketrygdens bestemmelser. Motsatt vil skatteplikt på pensjoner gjelde uavhengig av om man har opparbeidet seg rettigheter etter folketrygden.

Det vil også kunne oppstå tilfeller der et skattesubjekt som flytter til Norge må betale trygdeavgift umiddelbart, men ikke har opparbeidet seg rett til pensjon, før det har gått noen år.

Medlemskapet i ftrl. Innebærer at vedkommende er omfattet av lovens bestemmelser. Etter folketrygdens bestemmelser kan man være medlem i folketrygden på pliktig grunnlag, og på frivillig grunnlag. Pliktig medlemskap i folketrygden betyr at medlemskapet er tvungent. Det innebærer at en person som er pliktig medlem ikke kan melde seg ut, og at vedkommende også har en plikt til å betale trygdeavgift.¹⁷ Den som ikke er pliktig medlem kan bli medlem på frivillig basis, dersom vedkommende har en særlig nær tilknytning til det norske samfunnet.

¹⁷ Kjønstad 2001 s.319

Det pliktige grunnlaget for medlemskap følger av ftrl. § 2-1, og det frivillige medlemskapet for personer som bor utenfor Norge følger av ftrl. § 2-8. Som jeg skal redegjøre for i det følgende i henholdsvis pkt 2.4.1, og 2.4.2.

2.4.1 Pliktig medlemskap

Folketrygden følger domisilprinsippet, det vil si at det som hovedregel er den som er bosatt i Norge som er pliktig medlem i trygden, jf. ftrl. § 2-1 første ledd.

Hvem som regnes som bosatt følger av paragrafens andre, tredje og fjerde ledd.

Som bosatt i Norge regnes den som oppholder seg i Norge, når oppholdet er ment å vare eller har vart minst 12 måneder. En person som flytter til Norge, regnes som bosatt fra innreisedatoen. Person som ikke er medlem i trygden etter § 2-1, er likevel pliktig medlem i trygden dersom han eller hun er arbeidstaker i Norge eller på den norske delen av kontinentalsokkelen i forbindelse med leting etter eller utvinning av olje, gass eller andre naturressurser, jf. Ftrl. § 2-2.

For å få rett til ytelser er det i tillegg vanligvis nødvendig med en viss tids medlemskap og ev. at man har vært i arbeid en viss tid eller har opptjent pensjonspoeng, se mer om dette under kapittel 3 om pensjon.

Sentrale ordninger innen folketrygdens pensjonssystem, som sikrer inntekt til dekning av livsopphold, forutsetter minst tre års medlemskap. I tillegg forutsetter full trygd 40 års medlemskap i trygden (for eksempel bosetting/botid i Norge).

Det er et vilkår for rett til alderspensjon at vedkommende har minst tre års trygdetid, jf § 19-2. Med trygdetid menes det tidsrom en person har vært medlem i trygden fra fylte 16 år til utgangen av det året man fyller 66 år, med rett til ytelser etter pensjonskapitlene, jf § 3-5.

Vanligvis vil folkeregistreringen være sammenfallende med medlemskapet. etter den nordiske konvensjonen om trygd¹⁸, her følges normalt folkeregistrering, ved avgjørelse av om en person skal anses bosatt i Norge i forhold til konvensjonen, se konvensjonens art. 1 nr. 6.

For personer som skal oppholde seg vekselvis i utlandet og i Norge, opphører medlemskapet på det tidspunkt det er, eller blir klart, at vedkommende kommer til å oppholde seg i utlandet mer enn seks måneder per år i to eller flere påfølgende år, jf. Ftrl. § 2-1 fjerde ledd. Pensjonister som jevnlig oppholder seg i utlandet mer enn halve året, anses dermed ikke lenger som bosatte i riket i trygdelovens forstand. Dette gjelder uansett forholdet til skatteplikt i Norge.

Ved vurderingen av om en person skal ansees som bosatt, vil det være et viktig moment ved vurderingen om formålet med å bli her i landet er ment å vare. Det må foretas en konkret vurdering i det enkelte tilfelle.¹⁹

Tidligere medlemskap kan ha gitt enkelte opparbeidede pensjonsrettigheter som utløses selv om vedkommende ikke lenger er medlem. Eksempelvis stønad ved gravferd, jf. § 7-2 tredje ledd.

2.4.2 Frivillig medlemskap

De som ikke er medlemmer etter reglene om pliktig medlemskap, kan søke om frivillig opptak etter § 2-8. Pensjonister har denne muligheten dersom pensjonisten mottar pensjon i utlandet etter folketrygdloven, og har minst 30 års medlemskap i trygden etter fylte 16 år. Pensjonisten må ha minst 10 års medlemskap umiddelbart før søknaden om opptak.

¹⁸ Av 15. juni 1992

¹⁹ Lovkommentar for § 2-1

Tidsrom mellom 1. januar 1937 og 1. januar 1967 regnes med dersom vedkommende da ville ha fylt vilkårene for medlemskap, jf § 2-8 første ledd litra d. Pensjonister som ikke fyller vilkårene etter denne bestemmelsen, kan søke om opptak etter de skjønnsmessige vilkår som følger av § 2-8 annet ledd, ” når særlige grunner gjør det rimelig”. Ved vurderingen bør det legges vekt på om utflyttingen har helsemessige årsaker, alder og hvor sterk tilknytningen til Norge er.²⁰

Dersom vedkommende omfattes av folketrygdens medlemskrets, kommer folketrygdens bestemmelser til anvendelse. Etter Ftrl. § 2-2 er en person medlem i trygden fra første arbeidsdag. En person er videre medlem i norsk trygd dersom vedkommende har oppholdt seg, eller har til hensikt å oppholde seg i Norge i en periode på minst tolv måneder, jf § 2-1.

Når medlemskap opphører, vil de fleste ytelser som er knyttet til bosted opphøre, slik som tilfellet er ved arbeid. Andre ytelser slik som pensjon vil bestå.

3 Pensjon

For å kunne redegjøre tilstrekkelig for reglene om skatt på pensjon, så er det nødvendig å først gi en kort fremstilling av inntektsskattereglene generelt.

Inntektsskatt utlignes i to former, skatt på alminnelig inntekt og skatt på personinntekt. Skatt på alminnelig inntekt følger av sktl. §§ 5-1 og 5-2, redusert med fradragsberettigede utgifter, jf. sktl. §§ 6-1 m.v. Skatt ved alminnelig inntekt fra fysiske personer utlignes for kommune og fylkeskommune, og fellesskatt til staten. Skattesatsen er på 28 %. ²¹

²⁰ Lovkommentar til § 2-8

²¹ Stortingets skattevedtak for inntektsåret 2009 av 27 november 2008 nr.1289

Personinntekt er grunnlaget for trygdeavgift og toppskatt til staten. Personinntekt er definert i sktl § 12-2. Skatt på personinntekt er en bruttoskatt. Skatt på personinntekt består av trygdeavgift på 3 %, det er en lav sats, som er beregnet for ytelser som pensjoner, 7,8 % mellomomsats for lønnstakere og 11 % høy sats for næringsdrivere.²² Toppskatten for 2008 i skatteklasser 1, er 9 % på personinntekt over kr 420.000, og med 12 % for inntekt over kr 682.500.

Nedenfor vil jeg redegjøre for reglene om alminnelig inntekt og personinntekt, og hvilken rolle dette spiller for pensjonsreglene.

3.1 §5-1

I det følgende redegjør jeg for grunnlaget for alminnelig inntekt, med særlig henblikk på hvordan pensjoner behandles. Dette vil være viktig for fastsettelsen av rammene for hvilke ytelser som omfattes av pensjonsbegrepet, og dermed også de nye kildebeskatningsreglene i § 2-3 fjerde ledd.

Først vil jeg her gi en kort fremstilling av alminnelig inntekt generelt. Hovedbestemmelsen om hva som er skattepliktig bruttoinntekt er sktl. § 5-1. Den dekker de fleste inntektsarter. Sktl § 5-1 første ledd må sees i sammenheng med, og supplert med bestemmelsene i §§ 5-10 til 5-14.

§ 5-1 omfatter ”enhver fordel”, det vil si enhver fordel med økonomisk verdi, dette vil kunne bestå i både penger og naturalia. Fordelsbegrepet er omfattende, og omfatter også avkastning av egne gjenstander, og verdi av tjenester som skattyter yter seg selv.²³

²² Stortingsvedtak om fastsetting av avgifter mv. Til folketrygden for 2009. av 27 november 2008 nr. 1291

²³ Zimmer (2005) s. 120 flg.

Med begrepet ”arbeid”, menes personlig innsats²⁴ med økonomisk karakter²⁵. Her vil man måtte skille nedad mot hobby, og oppad mot virksomhet., jf. § 5-10.

Med begrepet ”vunnet ved” forstås det at det er naturlig å anse fordelene som foranlediget av arbeidet, det vil derfor være et påregnelighetsvilkår.²⁶

Skatteloven § 5-1 første ledd er den grunnleggende hjemmelen for å skattlegge personer som er bosatt i Norge for pensjon, føderåd og livrenter. Disse er mer spesielle regler om skatteplikt som supplerer hovedreglene om skatteplikt for fordel vunnet ved arbeid, kapital og virksomhet i sktl. § 5-1 første ledd.

”Kår” eller føderåd, er en utbredt pensjonsform blant bønder. Den er et godt eksempel på at pensjoner også gjerne kan bli gitt i form av naturalia, som fri kost og losji i et kårhus på en gård. Jeg kan vanskelig se at denne retten, som følger med gården kan flyttes over landegrenser, i sin egentlige form, og dermed være aktuell ved utflytting. Jeg vil derfor avgrense oppgaven på dette punkt.

Skatteplikt gjelder uten hensyn til om mottaker har fått fradrag for sparingen til pensjonen, eller om den som bærer plikten til å betale pensjonen, får fradrag for ytelsen.²⁷

Pensjonsbegrepet i § 5-1 omfatter pensjonsytelser fra offentlige og private kilder, og uansett om kravet er basert på en forsikringsavtale eller på annet grunnlag. Jeg redegjør nærmere for hvilke ytelser som faller inn under pensjonsbegrepet under kapittel 4.

Rett til pensjon hjemles og reguleres i hovedsak i folketrygden, så i avtaler, enten i individuelle avtaler eller som del av de alminnelige arbeidsrettslige vilkårene i et

²⁴ Zimmer (2005) s.126

²⁵ Se Rt. 1985 s. 319

²⁶ Zimmer (2005) s.140

²⁷ Ot.prp. nr. 20 (2008-2009) under pkt 3

arbeidsforhold. Dette vil jeg gå nærmere inn på i kap 4 der jeg gjennom går forskjellige typer pensjoner.

Bestemmelsen om pensjon i § 5-1 overlapper regelen i § 5-42 litra a om regelmessig personlig understøttelse.

Skatteloven §§5-40 og 5-43 presiserer, utvider, og avgrenser begrepet i § 5-1 første ledd §5-40 sier det også er skatteplikt for blant annet etterlønn ved arbeidstakers død og etterpensjon. Om pensjonen er basert på en forsikringsavtale og det ikke har vært gitt inntektsfradrag for premien, er ikke hele pensjonen skattepliktig, se § 5-40 fjerde ledd, jf. § 5-41. § 5-41 avgrenser skatteplikten etter § 5-1 første ledd for individuelle livrenter.

Underholdstilskudd er blant de regelfaste personlige stønader som er omfattet av § 5-42, de blir ikke regnet som personinntekt. Livsforsikring regnes heller ikke som inntekt. Det følger flere avgrensninger i § 5-43, som jeg ikke skal gå inn på i detalj her.

Dersom inntektsposten ikke faller innenfor pensjonsbegrepet i skatteloven, så vil inntektsposten skattes etter skattelovens regler om annen inntekt. Dette skal jeg ikke videre inn på her da det faller utenfor oppgavens rammer.

3.1.1 Begrepet pensjon

Begrepet pensjon er ikke definert i skatteloven. For å kunne gi en fremstilling i oppgaven her over hvem som rammes av den nye regelen i § 2-3 fjerde ledd, vil det være nødvendig å kartlegge hvilke ytelser som vil falle inn under begrepet pensjon.

Her følger det av sikker rett at man med ”pensjon” vanligvis forstår ytelser som erstatter et inntektsbortfall, som utbetales som periodiske ytelser, jf § 5-40, og som ofte er vederlag for tidligere arbeidsinnsats.

Pensjoner er som regel personlige, men også tredjeperson kan motta pensjon, for eksempel i form av etterlattepensjon, jf. § 5-40.

I innstilling fra Skattelovutvalget for pensjonsordninger fra 1952 er det lagt vekt på at pensjon skal være noe å leve av når ordinær arbeidsinntekt bortfaller på grunn av alder. En slik forståelse danner også utgangspunkt for pensjonsbegrepet etter skatteloven.²⁸

Spørsmålet om begrepet pensjon også omfatter engangsbeløp har vært omstridt.

Aarbakke legger til grunn at pensjon er en ytelse under en rett som forfaller i en eller flere terminer, og hvor utbetalingen er avhengig av at mottager er i live. (her med unntak av pensjon til tredjemann, f.eks. etterlattepensjon, se under.) Han begrenser seg derfor ikke til løpende ytelser²⁹. Etter loven så ansees nå ”engangs- og avløsningsbeløp” som skattepliktig inntekt, jf § 5-40. Det er dermed lovgivers klare intensjon³⁰ at engangsbeløp skal være omfattet av loven.

Pensjonsregelen omfatter både private og offentlige pensjoner (herunder folketrygdens grunn- og tilleggspensjon), enten retten til ytelsene bygger på en forsikringsordning eller spareordning³¹, se utredning om forskjellige pensjonsordninger under i kap 4. Det omfatter pensjoner med basis i tidligere tilskudd/ premiebetalinger fra den som mottar pensjonen eller arbeidsgiver. Rettighet som oppstår ved overdragelse av fast eiendom og ved salg av virksomhet, kan herunder også regnes som pensjon.

3.1.2 Grensedragning for pensjon og annen inntekt

²⁸ Innst. O. nr. 1 (2008–2009) under pkt 17.1

²⁹ Aarbakke, s. 176

³⁰ Ot.prp. nr. 1 (2008-2009)

³¹ Zimmer (2005)s. 159

I enkelte tilfeller vil det oppstå tvilstilfelle for om en ytelse skal falle inn under lovens pensjonsbegrep, og dermed rammes av lovens bestemmelser som sådan. Nedenfor vil jeg gi en kort fremstilling over enkelte grensetilfeller der det kan oppstå tvil.

Pensjonsytelser må avgrenses mot lønn, virksomhetsinntekt, aksjeutbytte og gevinst. I det følgende skal jeg redegjøre for de viktigste avgrensningsspørsmålene.

Som sagt tidligere vil lønn være et vederlag for en konkret arbeidsinnsats, og vil være betinget av denne innsatsen. Pensjon er en konsekvens av en tidligere arbeidsinnsats, og er ikke betinget av ytterligere arbeidsinnsats, se ovenfor for utredning av begrepet pensjon. Spesielt for betalinger i forbindelse med at skattyteren slutter i arbeidet, kan det være vanskelig å trekke grensen mot arbeidsinntekter. Her vil jeg henviser til grensedragning gjort tidligere til lønn, sammenholdt med min utredning over ytelser som fanges opp av pensjonsbegrepet nedenfor.

For grensen mot virksomhetsinntekter vil det sentrale spørsmål være om skattyteren kan anses som deltaker i virksomheten. Pensjon som vederlag ved avståelse, vil bare inngå i pensjonsinntekten i de tilfeller der selgers arbeid har en slik tilknytning til virksomheten. Ved utbetalinger med bestemte årlige beløp vil mottaker ikke anses for å være en deltaker. Men hvis ytelsene varierer med overskuddet, vil stillingen kunne bli en annen.³² Dette momentet er ikke avgjørende, og avgjørelsen beror på en konkret vurdering i det enkelte tilfelle.

Det kan også oppstå spørsmål om en periodisk ytelse er å anse for å være en pensjonsytelse, eller en gevinst, som må beskattes etter gevinstreglene i skatteloven. Dersom det blir utbetalt periodiske ytelser til et skattesubjekt, med uendret størrelse frem til den berettigedes død for så å falle bort i sin helhet, så anses utbetalingene for å være

³² Zimmer (2009) s. 255

pensjon og ikke som avdrag på salgssum.³³ Dette synspunktet støttes av rettspraksis som legger til at et slikt vederlag skal anses som pensjonsinntekt og dermed periodiseres etter kontantprinsippet. Jf. Rt.1976 s1019. I denne saken hadde Wiik solgt en fast eiendom mot vederlag i form av pensjon. Det var på det rene at det forelå skattepliktig inntekt, enten man bedømte saken under en gevinst- eller en pensjonsvinkel, men gevinstalternativet ville gi wiik en mulighet til å fradra inngangsverdien. Høyesterett kom under dissens til at pensjonsreglene skulle anvendes.

”Jeg sammenfatter mitt syn derhen at kontrakten etter sitt innhold tar sikte på å sikre wiik og eventuelt hans datter faste årlige ytelser gjennom et tidsrom som ikke på forhånd er bestemt, og som ikke klar seg bestemme... at plikten til å betale pensjonen inngår som en del av motytelsen ved overdragelse av fast eiendom, kan ikke føre til et annet resultat...”

I en annen sak var kravet var klart begrenset både til å gjelde for selgers levetid, og beløpsmessig. Ytelsene ble derfor ikke ansett som pensjon i relasjon til reglene om formuesbeskatning.³⁴

Forskjellen ligger i om det er usikkerhet når det gjelder ytelsens totale omfang. Det totale beløpet vil ved avtale kunne være av en art som ikke er beløpsbegrenset. Det som kjennetegner pensjoner er at ytelsene gjerne er begrenset til pensjonistens levetid, og ytelsene vil som hovedregel ikke gå i arv.

3.2 fradrag

Det er i vid utstrekning adgang til å kreve fradrag av betaling til pensjon i dag. Denne adgangen til å gi kredit vil dels forklare behovet for den nye bestemmelsen om kildebeskatning i § 2-3 fjerde ledd. Tidligere ble som sagt mange pensjoner ikke skattepliktige til Norge på grunn av mangel på hjemmel, som kreves av legalitetsprinsippet,

³³ Liknings ABC om inngangsverdi pkt 2.1.5

³⁴ jf Rt.1968s.510.

se over for mer om dette. Det ville da være stor fare for å tape denne kreditten som var gitt til pensjonister, når pensjonisten flyttet ut av landet.

Dette må holdes fra tilfeller der det blir gitt kreditfradrag for å avhjelpe dobbeltbeskatningstilfeller der pensjonister som flytter inn i Norge allerede betaler skatt på pensjon til et annet land, se utredning om dette under kap 8 om skatteavtalene nedenfor.

Jeg skal nedenfor gi en kort fremstilling av fradragsreglene i Norsk rett.

3.2.1 Fradrag for pensjon i Norge

Hovedregelen om fradrag følger av sktl. § 6-1. Skattyter kan etter dette kreve fradrag i bruttoinntekten for ”kostnad som er pådratt for å erverve, vedlikeholde eller sikre skattepliktig inntekt”. Denne hovedregelen suppleres av mer spesielle fradragsregler i kapittel 6.

Om fradragsrett for pensjoner og for premie og tilskudd til sikring av pensjoner, er det gitt spesielle regler, jf. §§ 6-41, 6-45, 6-46 og § 6-47.

Det har i norsk rett lenge vært hovedregelen at fradragsrett for premie til skattefavorisert pensjonsordning i arbeidsforhold forutsetter at pensjonsordningen er etablert i en institusjon som var hjemmehørende i Norge, eller en institusjon som har filial her, jf. § 6-47 første ledd litra b. Nå er adgangen blitt utvidet til også å omfatte andre institusjoner som er hjemmehørende i en EØS stat, jf. nedenfor for utredning om EØS avtalen, og forholdet til skatteretten.

Utgangspunktet er at fradrag for kostnad til sikring av pensjon bare kan kreves innenfor de rammene som loven oppstiller, se sktl. § 6-45 første ledd første punktum. Pensjonsytelsene vil være skattepliktige hos mottakeren i sin tid.

I arbeidsforhold vil arbeidstaker kunne kreve fradrag for sin premie til offentlig pensjonsordning, jf. sktl. § 6-47. Trygdeavgift er ikke omfattet av fradragsretten, da trygdeavgiften ansees for å være en inntektsskatt, se om dette ovenfor.

Arbeidsgivers tilskudd til offentlig pensjonsordning og til foretakspensjon og innskuddspensjon kan også kreves fradratt, jf. Sktl. § 6-46

Utenfor arbeidsforhold så er fradragsretten for pensjonspremie regulert i reglene om individuelle pensjonsavtaler, jf. Sktl. § 6-47 litra c.

P-prinsippet innebærer at arbeidsgiver vil få fradrag for sine innbetalinger fortløpende ettersom de utbetales. Arbeidstager inntektsbeskattes først ved utbetaling, men da både for innbetalt premie og avkastning. Skatteyder får fradrag etter § 6-47 for pensjonssparing.

I forsikringsselskap vil kapitalen gi avkastning i form av renteinntekter. Dette vil forsikringsselskapet kunne fradra i årets overskudd, for det beløp de må sette av for fremtidige pensjonsforpliktelser. Disse avkastningene av sparekapitalen, blir ikke skattlagt. § 8-5. Til sammenlikning vil innskudd i sparekonto hos banker gi renter som legges til etter at det er gitt fradrag for skatt. Til gjengjeld må det betales skatt når beløpet tas ut.

3.3 § 12-2

Hovedregelen i skatteloven er at alle skattepliktige pensjoner etter sktl. § 12-2 skattlegges som personinntekt. Personinntekt er et brutto inntektsbegrep. Det omfatter som utgangspunkt inntekt fra personlig arbeid og innsats eller inntekter som erstatter inntekt av personlig innsats. Alle ytelser som beskattes etter arbeidsregelen i § 5-1 første ledd, jf. § 5-10, ansees for å være personinntekt etter § 12-2 bokstav a. Se utredning om dette over.

Skatteloven § 12-2 bokstav b første punktum bestemmer at personinntekt omfatter ”pensjon, føderåd, livrente som er ledd i pensjonsordning i arbeidsforhold og engangs- og

avløsningsbeløp for slike ytelser”. Pensjoner er dermed underlagt både netto- og bruttoskatteplikt. Dette gjelder blant annet. pensjonsytelser fra folketrygden, både offentlige og privat pensjoner, pensjoner fra tidligere arbeidsgiver, kollektiv pensjonsordning og egen pensjonsordning.

Det ansees for å være sikker rett at lovens pensjonsbegrep også omfatter løpende ytelser som er vederlag for avståelse av eiendeler, for eksempel fast eiendom eller virksomhet. Pensjonsbegrepet i inntektsskatteretten kan også omfatte avtalt pensjon ved avhendelse av egen bedrift, herunder eget aksjeselskap. Men dette gjelder antakelig bare der selgers arbeid har vært knyttet til foretaket, dette går frem av § 12-2, se mer om dette nedenfor. Her må det foretas en konkret vurdering, der det må trekkes en grense mellom de ytelser som skal følge pensjonsreglene, og de som skal følge gevinstreglene, se utredning om dette i eget kapittel.

Ved lov 99/2008 er sktl. § 12-2 bokstav b endret slik at også pensjoner utenfor arbeidsforhold omfattes. Formålet for denne endringen er at også pensjoner ved salg av virksomhet skal omfattes av bestemmelsen, av hensyn til sammenheng i regelverket, og for å motvirke muligheten for skatteomgåelse. Begrunnelsen var at det ble ansett for å være et hul i skattefundamentet³⁵. Dermed er det ikke et vilkår at pensjonen har tilknytning til et tidligere arbeidsforhold. Pensjonen må avgrenses mot inntekt av virksomhet³⁶.

Skatteplikten gjelder også ytelser fra kollektiv pensjonsordning, utbetaling under en kollektiv livrente i arbeidsforhold, men bare hvor den er opprettet før 1. januar 2007, jf. Den negative avgrensningen på dette punkt i § 12-2 første ledd litra b.

Utbetaling av livrente fra forsikringsselskap er personinntekt når livrenten er en pensjonsordning i arbeidsforhold, jf. sktl. § 12-2 første ledd bokstav b. Utbetalt livrente

³⁵ Ot.prp. nr. 1 (2008-2009) Skatte- og avgiftsopplegget 2009 – lovendringer under pt 17

³⁶ Zimmer(2005) s.353 flg.

utenom arbeidsforhold likestilles med kapitalavkastning og inngår ikke i personinntekten, se mer om dette under.

Barnepensjon til barn som ikke er fylt 17 år ved utløpet av inntektsåret, etterlønn og etterpensjon blir ikke regnet som pensjonsinntekt, jf sktl§. §12-2 litra b og d.

Underholdsbidrag faller utenfor sktl.§12-2.

Pensjoner som går inn i pensjonsinntekten etter § 12-2, blir pålagt trygdeavgift med lav sats, jf ftrl.§ 5-43, jf innledningsvis om pensjoner.

Det vil komme en ytterligere pensjonsreform snart. Reformen skulle opprinnelig innføres fra og med 2010, men er utsatt et år, til 1. januar 2011. Jeg vil ikke gå nærmere inn på denne, da den faller utenfor min oppgaves ordlyd.

4 Nærmere om hvilke ytelser som omfattes av pensjonsbegrepet

For å kunne slå fast hvilke ytelser som dekkes av den nye regelen om kildebeskatning i § 2-3 fjerde ledd, må man først slå fast hvilke ytelser som faller inn under pensjonsbegrepet i sin alminnelighet. I det følgende skal jeg derfor gjennomgå de typiske pensjonstyper i norsk rett.

I det norske skattesystem kommer én del av pensjonen fra Folketrygden og én del fra arbeidsgiver (tjenstepensjon). I tillegg velger noen å opprette privat pensjonssparing.

Jeg skal i det følgende redegjøre for pensjon etter folketrygden i pkt 4.1, jeg redegjør for offentlig og privat tjenstepensjon i henholdsvis pkt 4.2. og 4.3.

4.1 Pensjon etter folketrygden

Alderspensjon består av to hovedkomponenter, grunnpensjon og tilleggspensjon.

Det er som hovedregel et vilkår for rett til grunnpensjon at personen er medlem i trygden, jf ftrl. § 19-3. Grunnpensjonen i folketrygden ytes til alle alders-, uføre og etterlattepensjonister. Vilkåret om medlemskap gjelder ikke for dem som har minst 20 års botid, se mer om bostedsbegrepet i folketrygden ovenfor. Det kreves tre års trygdetid for rett til grunnpensjon, jf ftrl. §3-2. Grunnpensjon beregnes uavhengig av arbeidsinntekt, jf ftrl. § 3-2. For å få full grunnpensjon må vedkommende ha minst 40 års trygdetid (botid) i Norge. Se ovenfor for utredning om dette.

Skatteloven stiller ingen krav om at skattyter må ha nådd en viss alder for at ytelsen skal kunne skattes, men dette følger naturlig av reglene om pensjon.

Den alderen som gir rett til uttak av alderspensjon, kalles pensjonsalder. Rett til alderspensjon etter folketrygdloven følger av dens kapittel 19. Pensjonsalder er det tidspunkt da et ansettelsesforhold opphører uten oppsigelsesvern, som regel kombinert med pensjonsrett, og vil være en persons plikt til å gå av.

Aldersgrensen etter folketrygdloven er 70 år, mens folketrygdens pensjonsalder er 67 år, jf ftrl. § 19-4. I offentlige pensjonsordninger er aldersgrensene og pensjonsalderen i utgangspunktet som i folketrygden, og i private tjenestepensjonsordninger er både aldersgrensen og pensjonsalderen 67 år.

Pensjonsbegrepet omfatter ikke bare personer over en viss alder. Man kan også være berettiget pensjon på bakgrunn av uførhet, og da vil ikke alder spille inn, jf. ftrl. Kap 12. Vilkåret for å få ytelser etter kap. 12 er som hovedregel at vedkommende har vært medlem i trygden i de siste tre årene fram til uføretidspunktet, jf § 12-2.

For en del bestemte yrkesgrupper i tjenstepensjonsordningene, der tjenesten medfører ”usedvanlige fysiske eller psykiske belastninger” er det fastsatt særaldersgrenser lavere enn 70 år.

Ved avtalefestet pensjon (AFP) er pensjonsalderen 62 år. Jeg avgrenser her oppgaven mot avtalefestet pensjon.

Grunnpensjonen bestemmes som sagt på bakgrunn av trygdetid, og er uavhengig av størrelsen på inntekten, jf. ftrl. § 3-2. Tilleggspensjonen derimot beregnes på grunnlag av tidligere pensjongivende inntekt, jf. ftrl. § 3-8. Som pensjongivende inntekt regnes pensjonsinntekt etter sktl. § 12-2, dvs. personinntekt etter skattelovens begrep.

Det er ikke et vilkår for rett til tilleggspensjon at man er medlem i trygden. Skattesubjektet må ha opptjent pensjonspoeng i minst tre år, jf. ftrl. § 3-8.

Minstepensjon er ytelse fra folketrygden som ikke forutsetter pensjonsopptjening, jf. ftrl. § 3-4. Minstepensjonen består av grunnpensjon og særtillegg.

Særtillegg er innført ved egen lov av 19 juni 1969 nr. 61. Særtillegg gis til den som har tjent opp liten eller ingen tilleggspensjon. På grunn av særtilleggets konstruksjon kan deltidsarbeidende og personer med kort opptjeningstid likevel bli minstepensjonister.

Tjenstepensjoner er pensjonsordninger som tjenes opp i arbeidsforhold, og som kommer i tillegg til grunnpensjonen, med alders- og særaldersgrenser. Den tilbys av arbeidsgiveren og tjenes opp i arbeidsforholdet som en rettighet. Tjenstepensjonsordninger i henholdsvis offentlig og privat sektor bygger på separate regelverk. Fra 2006 skal i prinsippet alle arbeidstagere, både i offentlig og privat sektor, være omfattet av en tjenstepensjonsordning.

Jeg skal nedenfor redegjøre for offentlig og privat tjenstepensjon.

4.2 Offentlig tjenestepensjon

Offentlig tjenestepensjon er pensjonsordninger for de ansatte i offentlig sektor og for noen andre yrkesgrupper der det har vært behov for egne lovregulerte pensjonsordninger.

Dette vil jeg ikke gå nærmere inn på her.

4.3 Privat tjenestepensjon

Lov om obligatorisk tjenestepensjon trådte i kraft 1. januar 2006, og innebærer at arbeidsgivere skal tilby fremtidige pensjonsytelser som en del av godtgjørelsen for arbeidet.

Privat tjenestepensjon kommer i to former. Det kan enten velges foretakspensjon, jf lov om foretakspensjon av 2000 24. Mars nr. 16 eller innskuddspensjon, etter lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold av 2000 24 november nr. 81 som OTP. Den viktigste forskjellen mellom disse to pensjonstypene, knytter seg til om det er pensjonsytelsene eller innbetalingen til ordningen som er fastsatt på forhånd.

Den vanligste varianten av foretakspensjon er ytelsesbasert alderspensjon, som kjennetegnes av at pensjonen er definert som fastsatte ytelser, ofte som en bestemt andel av medlemmets lønn under 12 ganger grunnbeløpet i folketrygden.³⁷ Ytelsespensjon innebærer at bedriften på forhånd definerer hvor stor pensjon som skal utbetales ved pensjonsalder, som andel av lønn eller fast beløp. Med andre ord er det kjent på forhånd hvor stor pensjonen vil bli. Det er kun uttak ved overlevelse, dersom skattesubjektet dør vil vedkommende ikke få de resterende ytelser (som ellers vil være erlagt til dødsbo og etterlevende).

³⁷ Lignings ABC 2009 om pensjon i arbeidsforhold – foretakspensjon

Innskuddspensjon kjennetegnes ved at arbeidsgiver betaler inn fastsatte årlige innskudd til pensjonsordningen³⁸. Innskuddene utgjør arbeidstakernes pensjonskapital, i tillegg til avkastningen på de innbetalte innskuddene. Pensjonsnivået kan med andre ord først bestemmes ved pensjonsalder, og vil være avhengig av de samlede innskuddene i ordningen, pluss avkastningen av innskuddene. Det enkelte medlem er derfor ikke lovet en viss pensjonsytelse. Pensjonskapitalen kan ved oppnådd pensjonsalder benyttes til kjøp av pensjonsforsikring eller til annen årlig utbetaling av ytelser. Til forskjell fra foretakspensjon, så får medlemmet utbetalt alt uansett overlevelse.

4.4 Individuelle pensjonsordninger

IPA er en egen pensjonsspareordning for individuelle pensjonssytere innført fra og med inntektsåret 1997, den gir den enkelte inntektsfradrag for innbetalt premie³⁹. Innenfor IPA kan en inngå både pensjonsspareavtale og pensjonsforsikringsavtale.

Kollektive pensjonsordninger er forsikring for en gruppe personer, i motsetning til individuelle ordninger. Kompensasjonsgrad (dekningsgrad) er størrelsen på pensjons- og trygdeytelser i prosent av lønn som yrkesaktiv. På grunn av gunstigere skatteregler for pensjonister enn for yrkesaktive vil kompensasjonsgraden etter skatt som regel være høyere enn kompensasjonsgraden før skatt.

Løpende finansierte ordninger (pay as you go) er en ordning der utbetalingene hvert år finansieres av innbetalingene samme år på en slik måte at det verken oppstår fond eller samles opp underskudd.

³⁸ Lignings ABC 2009 om pensjon i arbeidsforhold - innskuddspensjon

³⁹ Lignings ABC 2009 om pensjon– individuell pensjonsordning

4.5 Pensjon over drift

Pensjon over drift er en av de eldre pensjonsordninger. Arbeidsgiver avtaler at det ved inntredelse av pensjon, skal bli utbetalt et visst beløp i året.⁴⁰ Det er ingen garantier i en slik ordning, pengene innbetalt av pensjonist vil kunne forsvinne ved en eventuell konkurs. Denne skatteposten vil være skattepliktig som fordel vunnet ved arbeid. Arbeidsgiver får fradrag for det som en lønnsutgift i utbetalingsåret, og mottaker får det som pensjon og betaler skatt.

4.6 Pensjon i form av vederlag ved salg av virksomhet

Pensjon som vederlag ved avståelse, for eksempel ved salg av virksomhet inngår bare i personinntekten i de tilfeller der selgers arbeid er knyttet til den avståtte eiendom eller virksomhet.⁴¹

4.7 Livrenter (i arbeidsforhold)

Livrenter er oppregnet som en slik ytelse som skattlegges som pensjon etter § 2-3 fjerde ledd, jf § 5-1 og § 5-40 flg.

Livsforsikring er en forsikring hvor selskapets forpliktelser er knyttet til den forsikredes liv eller helse.⁴² Livsforsikringene kan deles i to hovedgrupper, kapitalforsikringer, og livrente/pensjonsforsikring. Det er bare pensjonsforsikring som er aktuelt for oppgaven her. Jeg avgrenser oppgaven derfor mot andre typer livrente.

⁴⁰ Lignings ABC 2009 om pensjon i arbeidsforhold – pensjon utbetalt av arbeidsgiver over driften mv.

⁴¹ Zimmer 2005 s.360

⁴² Lignings ABC 2009 om forsikring– livsforsikring

Under begrepet livrente faller vanligvis ytelser som forfaller i to eller flere terminer og der det er en betingelse for debtors ytelsesplikt at kreditor overlever forfallsdagen. Med "...livrente, føderaad og pension", maa man gaa ut fra at det er det samme som menes, nemlig "periodiske ydelser", som skal erlægges i et begrenset tidsrum...".⁴³ I praksis er bestemmelsen gitt anvendelse selv om avtalen skulle være slik å forstå at resterende terminer skulle utbetales til dødsboet ved den berettigedes død.

Bestemmelsen gjelder uansett om livrentekravet er basert på en forsikringsavtale eller annet grunnlag. Hvor kravet er basert på en forsikringsavtale og det ikke er gitt inntektsfradrag for premien, er bare deler av livrenten skattepliktig, jf. § 5-41. Bestemmelsen overlapper pensjonsregelen (se over) og bestemmelsen om regelmessig personlig understøttelse i § 5-42 bokstav a.

Individuelle og kollektive livrenter reguleres i skattelovens § 5–41. Individuelle og kollektive livrenter der bare avkastningen er skattepliktig har som sagt tidligere mer likhetstrekk med banksparing enn pensjonssparing. Ved livrenter og banksparing er det innskuddet tillagt avkastningen som utbetales, mens pensjonssparing sikrer bestemte ytelser.

Det er derfor kontroversielt at livrenter skal regnes som pensjon. Forskjellen er tatt til hensyn ved at skatteloven kun beskatter den skattepliktige avkastningen som alminnelig inntekt. Departementet fant at ulikhetene mellom disse livrentene og de egentlige pensjonsytelsene tilsier at kildeskatt på pensjoner mv. ikke bør omfatte livrenter. Livrenter utenfor arbeidsforhold faller som sagt ovenfor utenfor pensjonsbegrepet, og likestilles med kapitalavkastning etter sktl. § 5-41.⁴⁴

⁴³ Rt. 1927 s. 982

⁴⁴ Lignings ABC 2009 5.1 livrenter

Jeg vil legge til her, at om livrenter skal falle inn under pensjonsbegrepet eller ikke er et politisk valg, og må være opp til stortinget å ta stilling til.

4.8 Pensjoner i utenlandsk pensjonsordning

Pensjoner i utenlandsk pensjonsordning, pensjonssparing i utlandet, der det ikke er avtale med Norge, vil ikke falle inn under ordlyden i § 2-3 fjerde ledd litra b.

Når det gjelder utbetalinger fra utenlandske pensjonsinnretninger som ikke er etablert i Norge, men hvor det er gitt skattefavorisering her, har norske myndigheter ikke jurisdiksjon dersom pensjonisten flytter ut av riket. Dersom pensjonisten er bosatt i riket vil slike ytelser følge prinsippet om globalinntekt, og bli skattet her, se ovenfor for utredning om alminnelig skatteplikt.

I forarbeidene⁴⁵ ble dette omtalt i forbindelse med innføring av adgangen til skattefavorisert pensjonssparing i innretninger som ikke er etablert i Norge. Her ble det lagt til grunn at kontroll med utbetalingene kunne ivaretas ved at fradragsrett ble gjort betinget av at arbeidsgiver må ha en avtale med det utenlandske selskapet om at det forplikter seg til å innberette alle utbetalinger fra innretningen til likningsmyndighetene.

5 Hva begrepet inntekt i § 2-3 omfatter, i forhold til § 5-1

Den legislative grunnen for kildebeskatning er at inntekter som har en viss tilknytning til Norge skal skattlegges her. Den har fått uttrykk ved at for de faste inntektsbegrepene, arbeid kapital og virksomhet har kildebeskatningshjemmel i § 2-3. Nå er kildebeskatningsprinsippet også gjennomført i forhold til pensjoner i § 2-3 fjerde ledd..

⁴⁵ Ot.prp.nr. 1 (2004–2005)

Jeg vil i det følgende vise at de begrunnelsene som gjør seg gjeldene for kildebeskatning etter § 2-3 som sådan, ofte vil sammenfalle med grunnene for kildebeskatning etter § 2-3 fjerde ledd.

Begrunnelsene for kildebeskatning som følger av § 2-3, vil særlig være skatteevneprinsippet, og hensynet til lik fordeling av skattebyrdene. Disse begrunnelser tilsier at det ikke bør spille noen rolle for skatteplikten om inntekten er opptjent i Norge eller i utlandet. Jamfør globalinntektsprinsippet. Bestemmelsen bygger på et kildeskattprinsipp, det vil si at inntekt fra og formue knyttet til norsk kilde skal skattlegges her.⁴⁶ Visse inntektskilder har også så sterk tilknytning til Norge at de (og deres avkasning) av lovgivers mening bør skattes av i Norge, uansett hvor oppebæreren av inntekten kommer fra.

Kildeinntektene krever en annen avgrensning enn det som trengs av inntekter i internretten, for i internretten vil alle inntekter være skattepliktig. Derfor skal jeg i det følgende gå gjennom hva som faller inn under kildebeskatningshjemmelen i § 2-3, og dens avgrensninger i forhold til beskatning etter de vanlige skatteregler i internretten.

Bestemmelsen gjelder bare for inntekt i (offentlig og privat) tjenesteforhold og er dermed bare aktuell for fysiske personer, jf avgrensningen mot juridiske personer ovenfor. Oppdrag utenfor tjenesteforhold faller utenfor lovens ordlyd, og antas derfor ikke å være omfattet av bestemmelsen⁴⁷.

De viktigste reglene i § 2-3 har som sagt i praksis vist seg å være særlig bestemmelsen om inntekter fra lønnet arbeid, virksomhet, utbytte og fast eiendom, disse er det mest aktuelt å skattlegge. Disse redegjør jeg for enkeltvis nedenfor.

⁴⁶ Ot.prp.nr. 86 (1997-98) pkt. 7.2

⁴⁷ Lovkommentar for § 2-3

5.1 Arbeid

Skatteplikt til Norge etter § 2-3 (1) litra d forutsetter at tre vilkår er oppfylt.

For det første må skattesubjektet ta midlertidig opphold i riket, dette vil være en grunnleggende forskjell ved lønn og pensjon, for etter reglene i folketrygden må en person ikke være bosatt i Norge for å ha rett til diverse ytelser fra folketrygden, slik som pensjon.

Lønnsinntekt må holdes fra pensjonsinntekter, se utredning om dette under eget kap.

Det er etter lovens ordlyd ingen grense nedad tidsmessig. Bestemmelsen må derfor ses i sammenheng med § 2-1 annet ledd som bestemmer at lengre opphold av minst 183 dagers varighet i en tolv månedersperiode skal anses som bosettelse, i slike tilfeller vil skatteplikt til Norge følge av § 2-1 første ledd, se om alminnelig skatteplikt i pkt 2.2 ovenfor.

For det andre må skattesubjektet, for å ha skatteplikt til Norge etter § 2-3, også ha utført et personlig arbeid her, dvs. innen riket. Begrepet ”arbeid”, er ment å sammenfalle med begrepet ”arbeid” i § 5-10. Med dette begrepet menes personlig innsats med økonomisk karakter, her vil man som ved § 5-10 måtte skille nedad mot hobby, og oppad mot virksomhet.

Det tredje vilkåret for at et skattesubjekt skal ha skatteplikt til Norge etter § 2-3, er at lønn må være mottatt fra ”herværende kilder” Dette tolkes slik at arbeidsgiveren må være skattepliktig til Norge, enten etter §§ 2-1 eller 2-2 som bosatt eller hjemmehørende her, og at arbeidsforholdet må ha tilknytning til arbeidsgivers virksomhet i Norge. Det er et liknende krav for pensjoner i § 2-3 fjerde ledd, se under kapittel om pensjoner for mer om dette.

Andre mer spesielle former for arbeidsinntekter er regulert i første ledd litra e. dette punkt blir for avledet og detaljert for å gå gjennom i oppgaven her.

5.2 Virksomhet

For personlig arbeidsinnsats utført som ledd i næring eller virksomhet, gjelder bokstav b.

Med ”virksomhet” i § 2-3 første ledd litra b siktes det til det samme som begrepet ”virksomhet” i § 5-1 første ledd, jf § 5-30.

Virksomhet som følger av Sktl § 5-1 andre ledd må suppleres med lovens kap. 9 hvor vi finner viktige særregler, bl.a. i § 9-3 om visse skattefrie realisasjonsgevinster.

Realisasjonsgevinster i virksomhet er skattepliktige som virksomhetsinntekter etter sktl § 5-1 første ledd, se § 5-30 første ledd.

Virksomhetsinntekter er skattepliktig når det ”driver eller bestyres herfra”, dermed så må utlendinger ha et fast sted i riket hvor virksomheten drives fra for at ytelsen skal være skattepliktig. Dermed kan ikke alle virksomhetsinntekter som er opptjent i Norge av utlendinger skattlegges her.

Avdrag på salgssum ved salg av egen bedrift vil gå inn i gevinstberegning som skattepliktig inntekt. Det følger av dets natur at det vil være en stedbunden inntekt.

5.3 Kapitalinntekter

Skatteplikt på fordel vunnet ved kapital hjemles i § 5-20. For de med begrenset skatteplikt til Norge følger regler om skatteplikt for kapital av § 2-3 første ledd, litra a og c.

Bestemmelsen har betydning for fast eiendom og løsøre som ikke inngår i næring eller virksomhet i henhold til litra b. Formue i fast eiendom og løsøre i Norge er skattepliktig etter de alminnelige skatteregler, uavhengig av hvor eieren er bosatt.

To typer kapitalinntekter omfattes, inntekt av fast eiendom og løsøre i Norge etter første ledd litra a. Bestemmelsen antas å gjelde både for kapitalavkastning og for kapitalgevinster⁴⁸. Bestemmelsen omfatter også aksjeutbytte som betales fra innenlandsk aksjeselskap til utenlandsk aksjonær, jamfør første ledd litra c.

Den løpende avkastningen som en person i utlandet har av den faste eiendommen i Norge, mens vedkommende eier eller har rettighet i den, vil være skattepliktig som kapitalinntekt. Inntektsgrunnlaget som følger av § 2-3 er derfor snevrere enn det man finner i § 5-1.

Den fordel som en person mottar når eiendommen selges vil være skattepliktig som kapitalgevinst. Her vil jeg kort nevne at begrepet kapital etter § 5-1 omfatter så vel realkapital som finanskapital og immateriell kapital. , jf § 5-20

Tidligere fanget ikke § 2-3 opp de tilfellene der det ved transaksjon var gitt vederlag i form av pensjon eller livrente til selger, jf. Rt. 1933 s. 506. En apotekers enke over dro apotekergården, og ”det reelle apotekerprivilegium” over til sønnen sin. Apotekergården uten vederlag, og apotekerprivilegiumet mot 12 000 kr årlig. Privilegiet ble ikke ansett for å være heftelse på eiendom som er undergitt stedbunden beskatning etter skattelovens daværende §§10 c eller 13, som tilsvarer dagens § 2-3. Ytelsen ble ansett for å være pensjon og ikke næringsinntekt.

Før den nye kildebeskatningshjemmelen for pensjoner, var det viktig for omfanget av skatteplikten å utrede grensen mellom pensjon og andre inntekter, slik jeg har illustrert i kap. 5.1.2. Med den nye kildebeskatningshjemmelen i fjerde ledd, vil rettsbildet endre seg på dette punkt. Det vil nå være hjemmel for kildebeskatning på pensjoner, dersom de vilkår som følger av § 2-3 fjerde ledd er oppfylt, se utredning om dette i eget kapittel.

⁴⁸ Lovkommentar for § 2-3

Loven omfatter også utbytte på aksjer og renter av grunnfondsbevis i selskap som er hjemmehørende i riket i litra c, etter reglene i § 10-13, som nevnt over. Dette reiser spørsmål om dette også skal omfatte aksjer som er anskaffet etter utflytting. Dette skal jeg ikke gå nærmere inn på i oppgaven her, da det blir for omfattende, og faller utenfor oppgavens ramme. Etter bestemmelsen er kun bruttobeløpet skattepliktig, en utlending kan dermed ikke kreve fradrag for omkostninger eller underskudd vedkommende har i Norge. Jeg vil ikke gå nærmere inn på regler om aksjer og skjermingsfradrag i oppgaven her.

Direktør eller styremedlem mv. i norsk selskap som får vederlag i form av pensjon fra selskapet, er skattepliktig til Norge for denne pensjonen, se litra e. Dette var den nærmeste hjemmelen til kildebeskatning på pensjon som fantes i Norsk rett før det nye fjerde ledd. Denne skatteplikten er ikke avhengig av at den pensjonsberettigede har vært bosatt i Norge, men i praksis vil dette ofte være tilfellet.

Arbeidsleie er regulert i sktl § 2-3 andre ledd. Dersom arbeidstakere ”stilles til rådighet” gir det skatteplikt i Norge. Jeg skal ikke gå nærmere inn på dette punkt, da omfanget av spørsmålet tilsier at det er en oppgave i seg selv.

Oppregningen av begrenset skatteplikt er uttømmende. Dette innebærer at for eksempel renter, herunder bankkonto, obligasjoner og fordringer, og royalty herunder åndsrettigheter som betales til subjekter som er bosatt/hjemmehørende i utlandet (og som ikke har filial her), ikke kan skattlegges i Norge⁴⁹. Gevinst/tap for aksjer er det også gjort unntak for i loven.

Skattlegging etter bestemmelsene i § 2-3 kan bare skje dersom Norge ikke har gjort avkall på rett til å skattlegge den aktuelle inntektstypen. I de tilfeller der Norge har anledning til å skattlegge en skattyter som er bosatt i utlandet etter intern norsk rett, og skatteavtalene ikke legger noe hinder for dette, så gjelder som utgangspunkt de internrettslige norske regler for

⁴⁹ Lovkommentar for § 2-3

gjennomføringen av skattleggingen⁵⁰. Se grundig gjennomgang i dette temaet under kap 8 om skatteavtalene.

6 §2-3(4)

I det følgende skal jeg forklare hensynene bak tilføyingen av fjerde ledd. Så skal jeg redegjøre for hvilken personkrets som fanges opp av bestemmelsen, herunder om pensjonsbegrepet i bestemmelsen favner like vidt som pensjonsbegrepet etter internrettslige regler, og om dette ikke er tilfellet, hvor det vil foreligge avvik.

Som nevnt innledningsvis var Pensjon, føderåd, livrente og lignende utbetalinger etter tidligere regler kun skattepliktige for den som var bosatt i Norge etter skatteloven. Se over for utredning om bosetningsreglene. Før lovendringen var rettsbildet slik at dersom vilkårene for å være utflyttet etter det femte året var innfridd, så hadde Norge etter fem år ingen hjemmel for å kildebeskatte pensjon, føderåd, livrente og lignende utbetalinger.

Den nye lovendringen går ut på at pensjonister som flytter ut av Norge skal fortsette å betale skatt til Norge etter utflytning, av pensjon opptjent i Norge.

6.1 Hensyn

Hensynene bak lovendringen er blant annet at det vil bidra til å skape skattemessig likhet mellom pensjonister som skattegruppe uansett bosted. Forarbeidene nevner at pensjonsbegrepet bør være felles for de som er bosatte i Norge etter skatteloven og de som

⁵⁰ Zimmer(2005) s.164

ikke er det. Da det best hindrer at pensjonsinntekt blir skattefri og at det Norske skatefundamentet ikke blir undergravd.⁵¹

De hensynene som gjelder for kildebeskatning generelt, gjelder også for pensjoners vedkommende, men i tilfellet for pensjonsytelser, vil det i tillegg gjelde andre hensyn for kildebeskatning.

Når det gjelder visse ytelser som pensjon, så er det dobbelt grunn til å skattlegge. Ikke bare er det en ytelse som har slik tilknytning til Norge som nevnt ovenfor, og derfor kildebeskattepliktig, slik som for ytelsene arbeid og kapital og virksomhet, som jeg har redegjort for ovenfor i kap 5. Men ytelser som pensjoner bygger også på skattekreditter. Pensjonsytelser blir i stor grad blir finansiert av det offentlige gjennom statens tilskudd til folketrygden og gjennom inntektsfradrag knyttet til pensjonssparing og pensjonsutbetalinger, se redegjørelse for pensjon over. Rimelighetsbetraktninger tilsier at inntekter som er finansiert av det norske fellesskapet blir skattlagt i Norge, også når mottakeren har flyttet ut av landet.

Forarbeidene viser til ”sammenhengshensyn” mellom finansiering av pensjonene og beskatningene av dem⁵². Siden avkastningen av spareelementet pensjon er skapt i Norge, og dersom pensjonssparingen er blitt skattefavorisert i Norge, for eksempel ved at det offentlige delvis finansierer pensjonene gjennom tilskudd til folketrygden er det også rimelig at pensjonene beskattes i Norge.

Skatt på pensjon i disse tilfeller vil det være ønskelig av hensyn til å etablere skattemessig sammenheng mellom sikringen(finansiering) av pensjoner og pensjonsutbetalingen.

⁵¹ Ot.prp. nr. 20 (2008-2009) pkt 10.2

⁵² Ot.prp..nr.20. (2008-2009)

Et rettssystem der kildestaten ilegger kildeskatt vil bidra til å gjøre skattereglene rettsteknisk enkle, og bidrar til å hindre skattetilpasning.⁵³

Reglene om kildeskatt kan også hindre ikke-beskatning og skatteunndragelser.⁵⁴

Ikke-beskatning vil gjelde der en persons bostedsland har gitt Norge retten til å beskatte pensjoner som kommer fra Norge og disse ikke kunne beskattes i Norge likevel da Norge tidligere ikke hadde internrettslig hjemmel til å skatte slike poster.

Skatteunndragelse vil være der en pensjonist vil flytte til et land på bakgrunn av at det ikke foreligger hjemmel til beskatning av pensjonen, for dermed i hensikt unngå skatt.

Før lovendringen benyttet ikke Norge seg av retten til å beskatte pensjoner fra Norge, og det forelå et ”skattehull” i den norske interne rett, der pensjonene verken ble skattlagt i Norge eller i pensjonistens bostedsland, og da ville utflytting være en måte å hindre skatt på pensjon.

Dette vil ikke være tilfelle i land der den andre stat ved avtale er gitt retten til å beskatte, for eksempel for pensjonister bosatt i Spania, hvor beskatningsretten er gitt til bostedslandet., se mer om dette under kapittel om skatteavtalene.

6.2 Personkrets, og ytelser som omfattes av pensjonsbegrepet

Vilkårene i § 2-3 fjerde ledd er alternative, og ikke kumulative vilkår, det vil derfor være nok at vilkår i ett ledd er oppfylt.

Bestemmelsen fanger for det første opp tilfeller der utbetalingen skjer fra folketrygden eller fra offentlig tjenstepensjonsordning, jf litra a. Dette objektive vilkåret er lagt i loven for å fange opp de som pensjonister som har en visst tilknytning til Norge. Forarbeidene sier her

⁵³ Ot.prp. nr. 20 (2008-2009) pkt.10

⁵⁴ Ot.prp. nr. 20 (2008-2009) pkt. 10

at pensjon fra folketrygden, og fra offentlige tjenstepensjoner er ” i seg sjølv så nær knytte til Noreg at tilknytningskrav ut over dette ikkje er naudsynthe.”⁵⁵

For andre pensjoner fra norske foretak, slik som private tjenstepensjoner og individuelle pensjoner, vil det være hensynet til lik konkurranse mellom norske og utenlandske forsikringsforetak som gir grunn for kildebeskatning, se utredning om dette ovenfor. Formålet ved en slik avgrensning er å ramme de pensjonister som har fått kredit ved pensjonssparing i Norge.⁵⁶

Skattesubjektet plikter å svare skatt av pensjon, føderåd, livrente og lignende utbetalinger som er skattepliktig inntekt etter § 5-1 første ledd eller § 5-40. Hvilke ytelser som skal falle inn under Pensjonsreglene må foretas etter en konkret helhetsvurdering. Man må i alle tilfeller avgrense pensjon mot lønn, virksomhetsinntekt, aksjeutbytte, og gevinst, som nevnt ovenfor.

Pensjonsbegrepet i § 2-3 fjerde ledd skal med andre ord i utgangspunktet sammenfalle med pensjonsbegrepet i § 5-1, og § 12-2 som jeg har redegjort for ovenfor.⁵⁷ Deretter følger avgrensninger i § 2-3 fjerde ledd.. Dette vil som utgangspunkt ikke påvirke de unntak som allerede følger av de andre bestemmelsene i internretten som definerer pensjonsbegrepet, men fjerde ledd vil kunne bidra til ytterligere å begrense pensjonsbegrepet for kildebeskatnings henseender, slik som § 5-41, og § 5-42.

§ 2-3 fjerde ledd bruker en negativ avgrensning for å definere begrepet skattesubjekt. Skattesubjekt defineres som person som ikke har skatteplikt etter § 2-1. Skattesubjektet må derfor være skattyter etter § 2-3, jf. Utredning ovenfor i kap 2.3 og kap 5. Det innebærer alle som ikke er skattemessig bosatt i riket, som likevel har slik tilknytning til riket som følger nedenfor. Se over om utredning av bostedsbegrepet.

⁵⁵ Ot.prp. nr.20 (2008-2009) pkt 10.3.3

⁵⁶ Ot.prp. nr.20 (2008-2009) pkt 10.3.3

⁵⁷ Ot.prp. nr.20 (2008-2009) pkt 10.2

Utbetaling må også skje på grunnlag av forpliktelse som påhviler person, selskap eller innretning hjemmehørende i riket, eller person, selskap eller innretning som er hjemmehørende i utlandet. Det vil for eksempel innebære at en arbeidsgiver som får fradrag i pensjon over drift, ikke har en slik tilknytning til arbeid, som kreves for å kunne ilegge skatt etter sktl. §2-3 fjerde ledd litra b Se over for utredning om bosted etter skatteloven og folketrygdloven. Formålet med dette vilkåret må sees i sammenheng med kravet om at vedkommende må ha opptjent pensjonspoeng i folketrygden⁵⁸.

Personkretsen er avgrenset til de skattesubjekt som har opptjent pensjonspoeng i folketrygden, jf. § 2-3(4) litra b (se ovenfor om utredning av folketrygdreglene). Dette innebærer for eksempel at dersom man får livrente, men ikke har opptjent pensjonspoeng, så vil dette ikke være skattepliktig etter de nye kildebeskatningsreglene. Det er med andre ord et minstekrav for begrenset skatteplikt at skattesubjektet har opptjent pensjonspoeng. Formålet med denne regelen er at grensen mellom pensjoner som blir skattlagte og ikke vil bli skattlagte, vil gå mellom de som ikke har fått ”nemnande skatteføremøn”⁵⁹ ved pensjonssparinga si, og de som kan ha fått det.

Individuelle og kollektive livrenter, der bare avkastningen blir skattlagt som alminnelig inntekt, ble ansett for ikke å falle under pensjonsbegrepet etter § 2-3 fjerde ledd, fordi departementet fant at forskjellen mellom livrentene og egentlige pensjonsytelser taler for at kildeskatt på pensjoner ikke bør omfatte ytelsene som er skattepliktige etter skatteloven § 5-41.⁶⁰ Forskjellen det er her er snakk om, er at livrenter bærer preg av å være en ordning som har større likhetstrekk med banksparing enn pensjonssparing, se ovenfor for utredning på dette punkt.

⁵⁸ Ot.prp. nr.20 (2008-2009) pkt. 10.3.3

⁵⁹ Ot.prp..nr.20 (2008-2009) pkt. 10.3.3

⁶⁰ Ot.prp. nr.20 (2008-2009) pkt. 10.2

Tilsvarende fant departementet at ytelsene som går frem av § 5-42 bærer et større preg av å være ”yttingar knytt til mellombels bortfall av inntekt enn av å vera pensjonsyttingar”⁶¹.

Departementet mente av den grunn at de ikke burde være omfattet av kildeskatten i fjerde ledd. I tillegg vil avgrensningen av kildeskatten på dette punkt kunne begrunnes i lovtekniske grunner, og hensynet til lovens klarhet, da de pensjonister som ville blitt rammet av § 5-42 er meget få, pga. de avgrensningene som allerede følger av interne rett. Det ville derfor bare medføre ytterligere forvanskning av loven, å omfatte denne personkretsen.⁶²

Dersom utbetalingen skjer for å oppfylle forpliktelse som påhviler annen person, selskap eller innretning på grunnlag av tilskudd mv. som det er gitt fradrag for etter §§ 6-46 og 6-47, er det skattepliktig etter § 2-3 fjerde ledd litra c. Denne litra er tatt inn for å fange opp ytelser fra utenlandske innretninger, der det er gitt fradrag for sparing. Dette leddet vil bidra til å minske forskjellsbehandling, i overensstemmelse med Norges internasjonale forpliktelser, slik det fremgår av formålet for EØS-avtalen. Se om dette under kap 9. Departementet fant at ytterligere avgrensning av de ytelser som bør kunne skattlegges i Norge, og de som burde skattlegges i bostedsstaten er en vurdering som bør gjøres i skatteavtale, se nedenfor for utredning om skatteavtalene.

Kildeskatten er satt til 15 % av brutto utbetaling, og det vil bli gjort i det årlige skattevedtaket til stortinget.⁶³

7 Innvinning og tidfesting

⁶¹ Ot.prp. nr. 20 (2008-2009) pkt. 10.2

⁶² Ot.prp. nr. 20 (2008-2009) pkt. 10.2

⁶³ Ot.prp. nr. 20 (2008-2009) pkt. 10.4

Skattelovens inntektsbegrep forutsetter at inntekten er aktualisert, for at det skal foreligge en skattemulighet.⁶⁴ Det må derfor skilles mellom aktuell inntekt og inntektsmuligheter, herunder oppstår spørsmålet om når en pensjon ansees for å være opptjent, om det er når alder inntreffer, eller etter hvert som ytelsene erlegges pensjonisten.

Innvinning må holdes adskilt fra tidfesting. Innvinning sier noe om på hvilket tidspunkt bedømmelsen av skatteplikten skal finne sted, mens tidfesting sier noe om på hvilket tidspunkt inntekten skal komme til beskatning.

Jeg redegjør for innvinningskriteriene nedenfor i pkt 7.1, og tidfesting nedenfor i pkt 7.2

7.1 Innvinning

Det er ved innvinningen vilkårene for skatteplikt på inntekter, som pensjon må foreligge. Dersom det mangler hjemmel for skatteplikt når fordelen innvinnes, kan fordelen ikke beskattes. Det følger av legalitetsprinsippet. Dette vil si at det bare er inntekter som er innvunnet mens skattyter er skattepliktig til Norge som kan beskattes. Dette gjelder både full og begrenset skatteplikt, jf. Redegjørelse for dette ovenfor i kap. 2.

Når en fordel skal anses innvunnet følger av en tolkning av den enkelte paragraf. For sktl. § 5-1 vil det være når fordelen anses vunnet. Når en fordel skal anses innvunnet vil dermed følge av privatrettslige regler. I et arbeidsforhold vil dette for eksempel følge av arbeidsavtalen. I utgangspunktet anses derfor pensjon for å være innvunnet etter hvert som det i henhold til arbeidsavtalen er opptjent en rett til pensjon, hvis ikke andre kriterier er lagt til grunn. Se om vilkårene for pensjon ovenfor i kap. 3.

⁶⁴ Zimmer (2005) s. 114

Etter sktl. § 5-1 første ledd er det vilkår om at arbeidstager må anses å ha ervervet en (økonomisk) fordel for at han skal kunne pålegges skatteplikt. Det er deretter et vilkår for skatteplikt at arbeidstager har ervervet fordelene gjennom arbeidet. (Sammenheng mellom den økonomiske fordelene, og den personlige innsats).⁶⁵ Jf. Utredning om vilkårene i § 5-1 ovenfor.

7.2 Tidfesting

Hvilket år skattefordelene skal beskattes er et spørsmål om når inntekten skal tidfestes. Tidfestingsreglene står i skattelovens kap. 14.

Hovedregelen er realisasjonsprinsippet hjemlet i sktl. § 14-2 første ledd andre punktum.

Det er gjort unntak fra hovedregelen for enkelte inntekter som antas å gå til personlig underhold, jf. sktl. § 14-3 første ledd. Unntaket etter sktl. § 14-3 omfatter arbeidsinntekt og pensjonsinntekt. Det går frem av Lignings-ABC at lønn og annen godtgjørelse for arbeid skal tidfestes etter kontantprinsippet⁶⁶

Det er særregler for ut og innflytting i lovens § 14-3 fjerde ledd. Det er ikke et vilkår etter loven at lønnen utbetales i eller fra Norge. Det er heller ikke vilkår for lønn at lønnen utbetales mens arbeidstakeren befinner seg i Norge, jf. § 14-3 fjerde ledd. Andre særregler for fradrag, går frem av § 6-70 dette skal jeg ikke gå nærmere inn på her.

⁶⁵ Jf. Hagerupdommen 1958 s. 583 Det har vært anført at ytelsen fra arbeidsgiver kan være å betrakte som en gave, og at den dermed er skattefri. Det er imidlertid slått fast i praksis at dette synspunktet ikke legges til grunn i norsk rett

⁶⁶ Lignings-ABC (2009) s. 1056 flg.

8 Skatteavtaler

Samfunnet er preget av økende internasjonalisering og mobilitet. Pensjonister velger i større grad å bosette seg i utlandet, og mange disponerer bolig i flere land samtidig. Internasjonale spørsmål vil få stadig større betydning i skatteretten. Når en Norsk pensjonist flytter til utlandet, vil vedkommende måtte forholde seg ikke bare til det nye landets interne rett, men også folkeretten.

Den internrettslige beskatningsrett for norske skattemyndigheter kan begrenses gjennom skatteavtaler, slik at man unngår dobbeltbeskatning.

Når det gjelder beskatning av pensjonsinntekt ved utflytning, så er situasjonen for Norge at vi til nå ikke har hatt internrettslig hjemmel for å skatte pensjon som utbetales til fysisk person bosatt i utlandet. Det har derfor ikke oppstått dobbeltbeskatningsproblemer mellom Norge og andre land. Skatteavtaler som Norge har inngått bygger som regel på antagelser om at de enkelte land lar globalinntektsprinsippet gjelde fullt ut, også for pensjonsinntekter. Med den nye kildebeskatningshjemmelen i sktl. § 2-3 fjerde ledd, så endres det internrettslige rettsbildet på dette punkt, og dobbeltbeskatning kan i prinsippet inntre for pensjonister som flytter til utlandet.

Jeg vil derfor i det følgende redegjøre for problemstillingen internasjonal dobbeltbeskatning, herunder hva som regnes for å være dobbeltbeskatning. Deretter vil jeg gå inn på mekanismer i internretten som skal forhindre dobbeltbeskatning, med særlig henblikk for pensjoner og pensjonister. Deretter vil jeg forklare nærmere hvordan internasjonale avtaler tar sikte på å forhindre dobbeltbeskatning.

8.1 Dobbeltbeskatning

Dobbeltbeskatning er et internrettslig problem, internasjonalt har man forsøkt å løse dette i internretten, og gjennom skatteavtaler.

Definisjon av dobbeltbeskatning er som gitt i mønsteravtalen: ”international juridical double taxation can be generally defined as the imposition of comparable taxes in two (or more) states on the same taxpayer in respect of the same subject matter and for identical periods.”⁶⁷

Etter norsk teori kan man utlede følgende vilkår for at det skal foreligge dobbeltbeskatning:⁶⁸ Det må for det første dreie seg om sammenlignbare skatter. For det andre må det være en og samme skattyter som beskattes i to stater. For det tredje må det være samme fordel som beskattes i de to stater. I tillegg må beskatningen gjelde samme tidsrom.

Dobbeltbeskatningssituasjoner vil oppstå der det foreligger alminnelig skatteplikt til to eller flere stater, alminnelig og begrenset skatteplikt for samme inntektspost, eller begrenset skatteplikt til to eller flere stater.

8.2 Forebyggelse av dobbeltbeskatning i intern rett

Internasjonal dobbeltbeskatning forebygges tradisjonelt ved enten unntaksmetoden, eller kreditmetoden.

Unntaksmetoden går ut på at hjemstaten unnlater å beskatte visse typer av enkelte inntektstyper fra utlandet. Kreditmetoden går ut på at hjemstaten gjennomfører beskatning av skattyters inntekt etter statens interne rett så beskatter kildestaten den samme

⁶⁷ OECD komm.intro

⁶⁸ Zimmer (2009) s.30

utenlandsinntekten, men hjemstaten gir et fradrag (kreditfradrag) for skatt som er svart av inntekten i kildestaten. (full kredit og ordinær kredit).

Forebyggelse av internasjonal dobbeltbeskatning i intern norsk rett er i hovedsak basert på kreditmetoden, lovfestet i sktl. § 16-20 følgende.

Reglene om kreditfradrag i sktl. §§ 16-20 og 16-30 hjemler rett til fradrag i skatt for skatt av inntekt og formue i utlandet. Kun skattyter som nevnt i §§ 2-1 og 2-2 kan kreve kredit for utenlandsk skatt, jf. § 16-20 første ledd første punktum. Det vil si personer som er bosatt i Norge, jf. utredning om dette i kap. 2. Skattyter som er begrenset skattepliktig til Norge etter § 2-3 b kan ikke kreve kredit for utenlandsk skatt på utbytte etter § 16-20.

Dersom en pensjonist flytter til et land Norge ikke har inngått skatteavtale med, så er pensjonisten fullt skattepliktig til Norge, men uten rett til å kreve kreditfradrag. I slike tilfeller er pensjonisten henvist til å kreve skattelemping i bostedslandet.

I Norsk internrett skal reglene anvendes ved beregning av kredit i henhold til skatteavtalene, så langt de ikke strider mot skatteavtalen, jf. sktl. § 16-26.

Skattyter som er bosatt i Norge kan kreve kredit i norsk stat for utenlandsk inntektsskatt av inntekt som har sin kilde i en annen stat, og som har blitt ilagt og betalt der i disse tilfeller, jf. § 16-20. Deretter følger en begrensning i § 16-21 som sier at kreditfradraget skal begrenses til skatten i Norge av utenlandsinntekten. (ordinær kredit). En person som er begrenset skattepliktig til Norge kan dermed ikke kreve kredit for utenlandsk skatt.

8.3 Avtalenes gjennomføring og rekkevidde i intern rett

Skatteavtalenes hovedformål er å hindre internasjonal dobbeltbeskatning. For å hindre dobbeltbeskatning reguleres tildelingsreglene dels av internrettslige regler, og skatteavtaler/folkerettslige traktater.

Skatteavtaler er gjort til del av norsk rett ved lov av 29 juli 1949 nr.15 om adgang for Kongen til å inngå overenskomster med fremmede stater til forebyggelse av dobbeltbeskatning m.v. (dobbeltbeskatningsavtaleloven). Skatteavtaler som er inngått under denne 1949 loven, er del av intern norsk rett med trinnhøyde som formell lov.⁶⁹

De fleste skatteavtaler er bilaterale, det vil si at de er inngått mellom to land, men det kan også inngås multilaterale avtaler, for eksempel den nordiske skatteavtalen som nevnt over.

Selv om Norge nå har intern hjemmel for å ilegge kildeskatt på pensjonsbetalinger til utlandet, vil skatteavtalen mellom Norge og landet pensjonisten flytter til være avgjørende i forhold til om det blir adgang til beskatning, da kildeskatt på pensjoner kan begrenses av skatteavtaler.

Hvis Norge etter en skatteavtale frasier seg denne retten til å skattlegge pensjonsinntektene, så har Norge ikke rett til å skattlegge pensjonsinntekten i det hele tatt. Skatteomfanget vil derfor avhenge av i hvilken grad foreliggende skatteavtaler gir Norge retten til å skattlegge en pensjon til en pensjonist som er bosatt i en annen stat.

Det regjerende prinsipp i Norsk internrett er at regler i skatteavtaler bare kan lempe Norsk beskatning⁷⁰, og reglene kan dermed ikke skjerpe beskatning for pensjonister. Dette følger av legalitetsprinsippet, og av skatteavtalene selv. Dette stemmer overens med skatteavtalenes formål, om å forhindre dobbeltbeskatning.

⁶⁹ Zimmer (2009) s.63

⁷⁰ Zimmer (2009) s.60

Nedenfor skal jeg redegjøre for mønsteravtalens bestemmelse om bosted.

8.4 Skatteavtalenes Virkeområde/bosted

Regulering av bosted i skatteavtalene er et stort rettsområde, jeg skal i det følgende av den grunn kun peke på noen viktige punkt som vil kunne få betydning for pensjonister som flytter ut av Norge.

Norge har avtaler med omkring 85 stater, jf. oversikt over gjeldende skatteavtaler som Norge er part i lignings-ABC under utland- allment om skatteavtaler. Mønsteravtalens systematikk og hovedinnhold går igjen i de fleste avtalene. Jeg vil derfor i det følgende i hovedsak redegjøre for de kontaktflater som vil ha innflytning over pensjonister som flytter ut av Norge, med særlig henblikk på OECDs mønsteravtale.

En person som er bosatt i Norge etter både intern rett og skatteavtalen, er i utgangspunktet skattepliktig i Norge for hele sin formue og inntekt., se over for utredning på dette punkt. Dersom en person regnes for å være bosatt Norge, og i et eller flere land i henhold til skatteavtalen, så har skatteavtalen selv regler om unngåelse av dobbeltbeskatning og kan begrense skatteplikten til Norge.

8.4.1 Hvilke skattesubjekter avtalen gjelder for

Det kan skje at det blir tvil om bosted dersom en person oppholder seg i 2 land i omtrent samme tidsrom, herunder typisk en pensjonist, som flytter mellom to land.

Det er skattesubjektenes bosted, som er avgjørende for om skatteavtalen får anvendelse. Jf. mønsteravtalens art 1”...apply to persons who are residents of one or both of the contracting states”.

Bostedsbegrepet etter skatteavtalene har to hovedformål. Det første er å bidra til å trekke grense for avtalenes anvendelsesområde. For det andre så vil begrepet være av betydning for omfanget av beskatningsretten. Bosted etter skatteavtalen vil kunne ha betydning for hvilken formue og hvilke inntekter som skal beskattes i Norge. Utgangspunktet er at en person er bosatt i en stat dersom vedkommende har alminnelig skatteplikt der.

Hvis en pensjonist som er skattemessig bosatt i Norge etter norsk intern rett, også er skattemessig bosatt i oppholdslandet etter dette landets interne rett, må bostedsspørsmålet avgjøres etter bestemmelsene i skatteavtalens artikkel om skattemessig bopel. som regel befinner denne seg i avtalenes artikkel 4.

Mønsteravtalens artikkel 4 fastslår at en person skal anses som bosatt i det land der vedkommende disponerer fast bolig. Har vedkommende fast bolig i begge land, er det avgjørende hvor vedkommende har de ”sterkeste personlige og økonomiske forbindelser (sentrum for livsinteressene)” .

Om personen ikke har fast bolig i noen av landene og sentrum for livsinteresser ikke kan bringes på det rene, skal personen anses skatteavtalemessig bosatt i det landet hvor vedkommende har vanlig opphold. Har vedkommende vanlig opphold i begge land skal vedkommende anses bosatt i det landet der han/hun er statsborger. Dersom vedkommende har statsborgerrett i begge land, eller ikke i noen av dem, skal kompetente myndigheter i begge landene avgjøre spørsmålet ved gjensidig avtale, jf. Art 4. Norsk rett er nylig lagt tett opp til avtalens system på dette punkt, jf. kap 2.

Dersom det følger av avtalen, og den interne rett at pensjonisten er bosatt i et annet land, så er skatteplikten begrenset til det som går frem av reglene i den interne rett om begrenset skatteplikt. I skatteretten følger dette av § 2-3 første ledd. En person som er bosatt i utlandet og som tar midlertidig opphold i Norge kan bli begrenset skattepliktig, se ovenfor for mer om dette.

8.4.2 Hvilket geografisk område som omfattes

Normalt vil det være art 3 som fastslår det geografiske området. ”Norge” betyr kongeriket Norge. Et spørsmål som her vil kunne melde seg er, hvilke pensjonister som omfattes av skatteavtalene med Norge som part. For eksempel vil ikke pensjonister på Svalbard omfattes. Dette går jeg ikke videre inn på, jf. Avgrensningen gjort tidligere i oppgaven til begrepet ”rike”.

8.4.3 Hvilke skatter avtalen gjelder

Hovedregelen er at avtalene gjelder for ”skatter av inntekt og formue”, jf. mønsteravtalens art 2. Hvilke inntekts- og formuesskatter som faller innenfor avtalens rammer, er vanligvis regulert i avtalene selv. Dette kan medføre avgrensningsproblemer, for eksempel er det ikke sikkert at alle inntektsposter som faller inn under pensjonsbegrepet i Norge, ansees for å være pensjon i andre land. I Norge ansees heller ikke pensjon for å være formue, men dette kan være annerledes i andre land, jf. avgrensning gjort på dette punkt innledningsvis.

Etter kommentarene til artikkel 18 så omfattes pensjoner til gjenlevende, livrenter, og avløsningssummer som er knyttet til tidligere tjensteforhold av pensjonsbegrepet.

Ytelsene må, som i internretten, avgrenses mot sluttvederlag.

Art 18 omfatter også pensjoner fra offentlige trygdeordninger, selv om de er opptjent i privat tjeneste, det vil si at alle ytelser fra folketrygden, og statens pensjonskasse fanges opp, men ikke andre pensjonsytelser.

Inntil nå innebar art 18 at pensjoner som falt innenfor den oppregnede ramme, var endelig skattefri i Norge, på grunn av manglende internrettslig hjemmel, med den nye kildebeskatningshjemmelen i § 2-3 fjerde ledd endres dette. Pensjoner som faller inn under

denne artikkelen blir som regel bare skattlagt i bostedsstaten, se nedenfor for utredning på dette punkt.

Mønsteravtalens art 19 nr 2 gir at offentlige tjenstepensjoner kun skal skattlegges i den staten der tjenesten er ytet av. Det samme vil gjelde pensjoner fra regionale og lokale styresmakter (eks. kommuner og fylkeskommuner)⁷¹

Artikkelen presiserer midlertidig at den ikke omfatter pensjoner som ikke bygger på tidligere tjenesteforhold, slik som individuelle pensjonsordninger, pensjoner fra offentlige trygdeordninger som ikke bygger på tidligere arbeidsinntekt, og pensjoner som er vederlag for avhendelse av virksomhet, eller fast eiendom. Disse vil falle inn under art 21 om andre inntekter enn de som er særskilt regulert i avtalen. Art 19 gir beskatningsretten til bostedslandet

Andre pensjonsytelser enn de som jeg har nevnt her, vil det være opp til avtalelandene hvordan de skal fordele beskatning.

8.5 Motvirkning i av dobbeltbeskatning i avtalen

For pensjoner varierer skatteavtalene en del.

Som nevnt, bygger de fleste skatteavtalene Norge er part i på at bostedsstaten har eksklusiv rett til å skattlegge pensjoner, et eksempel på dette er mønsteravtalens art 19 annet pkt. litra a, som blant annet omhandler pensjon etter offentlig tjeneste, som ”shall be taxable only” i utbetalingsstaten (kildestaten), jf. Art 18 om pensjoner. Regelen er begrunnet i at det er bostedsstaten som best kan ta omsyn til den totale skatteevnen til skatteyteren, og skatteyteren slipper å forholde seg til skatteplikt til andre land.⁷²

⁷¹ Ot.prp. nr. 20 (2008-2009) pkt 7

⁷² Ot.prp. nr.20 (2008-2009) pkt. 7

I slike avtaler der Norge som skattyterens bostedsstat har gitt avkall på beskatningsretten, vil Norge måtte unnlate å skattlegge denne inntekten. (dette gjøres ved å anvende unntaksmetoden, se om dette over.) Skatteavtalene med Tyskland (med enkelte unntak), de baltiske statene, Russland, Spania, Pakistan og Thailand bygger på dette prinsippet.⁷³

Den nye internrettslige hjemmelen for kildebeskatning vil ikke avhjelpe en slik situasjon så lenge avtalen ikke blir reforhandlet.

Noen skatteavtaler gir Norge rett til å ilegge kildeskatt på pensjoner. Et eksempel på dette er den nordiske skatteavtalen mellom Norge, Sverige, Danmark, Finland og Island.⁷⁴

Den nordiske skatteavtalen⁷⁵ går ut på at personer som er skattemessig bosatt i et annet nordiske land, skal betale norsk skatt på pensjoner som utbetales fra Norge. Hvis både kildelandet, og bostedslandet skattlegger pensjonen i disse tilfeller, så er det bostedslandet som skal sørge for pensjonen ikke blir dobbeltbeskattet, enten ved å unnta den norske pensjonen fra beskatning eller ved å gi fradrag i utlignet skatt for den norske skatten (kreditfradrag).

Enkelte land har blandede løsninger, der beskatningsretten er delt mellom landene, eller adgangen til å ilegge kildeskatt avhenger av hva slags type pensjon det er snakk om. Dette er f.eks. tilfellet i skatteavtalene Norge har med Brasil, Chile, Portugal, Australia og Storbritannia.⁷⁶

⁷³ Ot.prp. nr.20 (2008-2009) pkt. 6.1

⁷⁴ Ot.prp. nr.20 (2008-2009) pkt. 6.1

⁷⁵ Denne avtalen er nylig endret slik at den tidligere ordningen for pensjonister skal gjelde for pensjonister som bor i Sverige eller Finland per 4.april 2008. Disse pensjonister vil derfor bli fritatte fra skatt på pensjonsinntekter der de bor, til tross for den nye kildebeskatningshjemmelen, jf. St.prp. nr 54

⁷⁶ Ot.prp. nr.20 pkt. 6.1

Det samme prinsippet gjelder etter skatteavtalen Norge har med Frankrike, der hovedprinsippet er at bostedsstaten har beskatningsretten, men det er adgang til å ilegge kildeskatt på pensjon som er utbetalt etter lovgivningen om sosiale trygdeytelser i en stat. Ytelser fra for eksempel Folketrygden og offentlige pensjonsytelser som Statens pensjonskasse, skal man derfor skatte av til Norge, men en eventuell tilleggspensjon som kommer fra en privat pensjonskasse skal man skatte av til Frankrike.⁷⁷ Dette vil jeg ikke gå nærmere inn på i oppgaven her, jf avgrensningen mot andre avtaler enn mønsteravtalen gjort innledningsvis.

9 EØS

EØS avtalen er inntatt i norsk rett gjennom lov 27.november nr.109 av 1992. Hovedformålet med EØS avtalen var å innlemme EFTA-statene, herunder Norge, i EUs indre marked, uten å gjøre Norge til et fullverdig medlem av EU. Partene i avtalen er dermed EFTA-statene, og EU-statene (gjennom EU).

Det indre marked omfatter hovedsakelig de ”fire friheter”, det vil si varer tjenester, arbeidskraft og kapital. Men avtalen berører også mange andre tilgrensede rettsområder. Rettsområdet skatt er i utgangspunktet ikke en del av EØS-avtalens virkeområde, men kan i visse tilfeller likevel berøres av skatteavtaler.

Av bestemmelsene i EØS som har størst innflytelse for norsk skatterett, vil det være særlig reglene om forbud mot forskjellsbehandling. Dersom norske skatteregler forskjellsbehandler pensjonister og pensjoner, vil det kunne være i strid med de fire friheter.

⁷⁷ Ot.prp. nr.20 pkt. 7 og 9.5

Derfor skal jeg i det følgende kort redegjøre for diskriminasjonsforbudet som følger av EØS avtalen, og relevansen for norske pensjoner.

9.1 EØS utforming og gjennomføring i internretten

EØS-avtalens oppbygning består av avtalens hoveddel, protokoller, og vedlegg. Avtalens hoveddel er innført ved lov, jf EØS-loven § 1, og hoveddelen har derfor samme trinnhøyde som lov.

EFTA-domstolen skal påse at statene overholder avtalens bestemmelser, og er hjemlet i ODA avtalen. Men dens avgjørelser vil ikke ha direkte virkning og forrang i EU-rettslig forstand. I norsk rett vil dette bli et spørsmål om EØS-avtalens stilling (som folkerettslig forpliktelser) i forhold til den interne rett, jf. Rt. 2000 s. 1811, og det vil være et politisk spørsmål.

Forbudet mot forskjellsbehandling i EØS-retten, som går frem av reglene om de fire friheter, rekker i enkelte tilfeller lenger enn skatteavtalenes diskrimineringsforbud⁷⁸, et eksempel på dette er at også forskjellsbehandling på grunnlag av bosted ofte rammes.⁷⁹

EØS avtalens regler om likebehandling gjelder bare innenfor EØS området

9.2 EØS avtalens forbud mot diskriminering

Det grunnleggende forbudet mot diskriminering er hjemlet i EØS avtalens art 4. Det er også mer spesifiserte forbud for hver av de fire friheter som går frem ellers i EØS avtalen.

⁷⁸ Jf. Mønsteravtalens art. 24

⁷⁹ Zimmer (2009) s.48

Diskrimineringsforbudet i art 4 innebærer en plikt for medlemslandene til ikke å behandle utenlandske subjekter dårligere enn hjemstatens subjekter. Formålet med reglene er dermed å hindre regler som favoriserer innlendinger. Det er derimot ikke en plikt etter bestemmelsen at utlendinger fra forskjellige medlemsstater må behandles likt, så lenge de ikke behandles dårligere enn hjemstatens rettssubjekter.

Det finnes forskjellige former for diskriminering som kan oppstå. Det kan være direkte diskriminering, som vil være nasjonale regler som diskriminerer på bakgrunn av utlendingens opprinnelsesland. Vi har også Indirekte diskriminering. Dette er regler som er opprinnelsesnøytrale i utgangspunktet, men som likevel kan diskriminere, på en indirekte måte. Saklig forskjellsbehandling vil ikke være å anse for å være ”diskriminering” etter avtalen.

9.3 Aktualitet for pensjoner

Et grunnleggende krav for å kunne påberope seg rettigheter i skatteavtaler er at man er hjemmehørende i et av avtalelandene, se ovenfor for utredning om dette. Norges avtaler med forskjellige land er ikke nødvendigvis like, dermed kan det oppstå situasjoner der skattytere i samme situasjon, i aktualitet må betale forskjellig skatt.

De viktigste bestemmelser som berører pensjons- og trygderettigheter fra EØS avtalen er i rådsforordning (EØF) 1408/71. Denne fastslår at ytelser fra EØS statenes pensjons- og trygdesystemer i størst mulig grad skal koordineres slik at en person som flytter innenfor EØS området, ikke skal tape pensjons og trygderettigheter.

Pensjonsmottakere som er bosatt i et annet EØS-land og som beskattes i Norge for hele eller tilnærmet hele sin inntekt, kan kreve å få skatten beregnet etter de samme regler som gjelder for personer bosatt i Norge.

Tilsvarende vil Norge ifølge EF praksis ikke ha plikt til å fradrag for pensjonssparing, når ikke pensjonen skal bli skattlagt i Norge.

Dette går frem av bachmannsaken.⁸⁰ her gjaldt belgiske regler om fradrag for forsikringspremier i forhold til reglene om fri bevegelighet av personer og tjenester. Fradrag for forsikringspremier ble bare gitt for premier til selskap anerkjent av eller hjemmehørende i belgia. Ikke til utenlandske forsikringsordninger. ble det slått fast at en stat som ikke kan skattlegge pensjonen, heller ikke plikter å gi fradrag for premie til utenlandske forsikringsordninger. Jeg vil ikke gå nærmere inn på denne problemstillingen i denne oppgaven.

Minstepensjonister med liten formue og som har det vesentligste av sin inntekt fra Norge, vil verken betale inntektsskatt eller trygdeavgift. Til nå har minstepensjonister bosatt innen EØS i stor grad betalt trygdeavgift. Etter den nye loven vil også minstepensjonister som bor i et annet EØS land bli skattefrie. Innføringen av kildeskatt på pensjoner for denne gruppen pensjonister betyr en større likebehandling med pensjonister bosatt i Norge.⁸¹

Et spørsmål som reises er om et skattesubjekt på grunn av prinsippet om nasjonal like behandling i art 4 kan påberope seg den gunstigere skatteavtale i et annet EØS land.

Ef. Domstolen har slått fast at siden direkte beskatning ikke er harmonisert, så vil ”direkte beskatning hører under medlemsstatenes kompetanse”, og landene bør fordele skattefundamentet mellom seg gjennom avtaler.⁸² Domstolen slo fast at traktatens tidligere Art 220, nå 293, som har som formål å pålegge stater å inngå forhandlinger for å avskaffe dobbeltbeskatning i avtaleområdet, ikke er så klar og direkte som kreves av avtalen for å kunne gi private rettigheter.

⁸⁰ C-204/90

⁸¹ Ot.prp. n2.20 (2008-2009)

⁸² C-336/96 Gilly

Innlendinger vil i disse tilfeller bli behandlet likt som utlendinger. Hvis en skatteyder dermed taper på at vedkommende ikke får den gunstigste kildeskatten, vil dette følge av mangel på harmonisering, og ikke diskriminering. Jeg velger å ikke gå nærmere inn på dette i oppgaven her, da temaet krever en oppgave i seg selv.

Den nye kildebeskatningshjemmelen i § 2-3 fjerde ledd vil innebære at Norge får benyttet seg av en kildebeskatningsrett som er nærmest forutsatt i folkeretten, dette vil illustreres av de folkerettslige avtaler som foreligger, der Norge er tildelt kildebeskatningsrett. Etter min mening er det derfor vanskelig å se at norsk skattlegging av norske pensjonister i utlandet innebærer noen diskriminering av utlendinger.

Jeg kan heller ikke se at det skal oppstå noe diskrimineringsproblem ovenfor sktl 2-3 fjerde ledd sin utforming. Mitt syn støttes ved at lovgiver i forarbeidene heller ikke har problematisert kildebeskatningshjemmelen i forhold til EØS avtalen.⁸³ Jeg vil derfor ikke gå nærmere inn på dette i oppgaven.

⁸³ Ot.prp. nr. 20 (2008-2009) pkt.8 og pkt. 10.4

Litteraturliste

- Zimmer, Frederik *Internasjonal inntektsskatterett*. 4.utgave. Oslo : universitetsforlaget 2009.
- Ruud, Morten og Geir Ulfstein *Innføring i folkerett*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 2002.
- Zimmer, Frederik *Lærebok i skatterett*. 5. utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 2005
- Anders H. Liland og Espen Nordbø *Internasjonal skattehåndbok*. Oslo: Universitetsforlaget, 2002
- Aarbakke, Magnus. *Skatt på inntekt*. 4 utg. Oslo 1990
- Kjønstad, Asbjørn og Aslak Syse, *Velferdsrett I* 2.utgave gyldendal norsk forlag 2001

Lover

- 1814 Kongeriget Norges Grundlov av 17. mai 1814 (Gr.l)
- 1949 Lov om adgang for Kongen til å inngå overenskomster med fremmede stater til forebyggelse av dobbeltbeskatning m.v. av 28. juli 1949 nr. 15 (dobbeltbeskatningsavtaleloven)
- 1992 EØS loven av lov 27.november nr.109 av 1992
- 1997 loven om folketrygd av 28. februar 1997 nr 19 (ftrl.)
- 1999 Lov om skatt av formue og inntekt av 26. mars 1999 nr. 14 (sktl.)
- 2000 Lov om foretakspensjon av 24. Mars 2000 nr. 16
- 2000 Lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold av 24 november 2000 nr. 81
- 2005 Lov om obligatorisk tjenstepensjon av 21 november 2005 nr. 124
- 2008 Lov om endringer i lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven) av 12 desember 2008 Nr. 99

Traktater, inkludert skatteavtaler

OECDs Mønsteravtale Articles of the model convention with respect to taxes on income and on capital, herunder også kommentarene

Den nordiske konvensjonen om trygd av 15. juni 1992

EØS-avtalen slik den er inntatt i lov av lov 27.november nr.109 av 1992

Forarbeider

Ot.prp. nr. 20 (2008-2009) Om lov om endringer i skatteloven mv. (kjeldeskatt på pensjonar mv.)

Ot.prp. nr. 42 (2002-2003) Om lov om endringer i skatteloven m.m

Ot.prp. nr. 1 (2008-2009) Skatte- og avgiftsopplegget 2009 - lovendringer

Ot.prp. nr. 1 (2004–2005) Skatte- og avgiftsopplegget 2005 - lovendringer

Innst. O. nr. 1 (2008–2009) nnstilling fra finanskomiteen om skatte- og avgiftsopplegget 2009 – lovendringer

Ot.prp.nr. 86 (1997-98) Ny skattelov

St.prp. nr 54 Om samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av EUs satellittnavigasjonsprogrammer Galileo og EGNOS (2008-2013)

Høyesterettsavgjørelser

Rt. 1927 s. 982

Rt. 1933 s. 506.

Rt. 1958 s. 583 Hagerupdommen

Rt.1968 s.510

Rt.1976 s. 1019 wiik

Rt. 1985 s. 319

Rt. 2000 s. 1811 Finnanger

Vedtak

Stortingets skattevedtak for inntektsåret 2009. Kunngjøring 27 november 2008 nr.1289

Storingsvedtak om fastsetting av avgifter mv. Til folketrygden for 2009. Kunngjøring 27 november 2008 nr. 1291

forskrift

F19.11.1999 nr 1158 Forskrift til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14.

Dommer fra EF domstolen

C-336/96 Gilly

C-204/90 Bachmann

Andre kilder

rådsforordning (EØF) 1408/71

Norsk lovkommentar, her har jeg brukt studentutgaven som tilgjengelig på universitetet, sist oppdatert 17. november 2009

Lignings ABC 2009